

Ужгородський національний університет
біологічний факультет

Регіональне молодіжне екологічне
об'єднання "ЕКОСФЕРА"

Українське теріологічне товариство
НАН України

Ігор Загороднюк

Наземні хребетні України та їх охоронні категорії

*(довідник для семінарів з зоології,
екології та охорони природи)*

Ужгород, 2004

ISBN 966-8266-09-9

УДК 59

Наземні хребетні України та їх охоронні категорії

(довідник для семінарів з зоології, екології, та охорони природи).

Ігор Загороднюк. — Ужгород, 2004. — 48 с.

Terrestrial Vertebrates of Ukraine and Their Protected Categories

(reference book for seminars in zoology, ecology, and nature protection).

By Igor Zagorodniuk. — Uzhgorod, 2004. — 48 p.

Узагальнено дані щодо таксономії, видового складу та категорій охорони наземних хребетних, що представляють дику фауну України: амфібій, плазунів, птахів та ссавців. Загалом у фауні України зареєстровано 558 видів 279 родів із 39 рядів 6 класів. Для всіх видів вказано охоронні категорії за Червоною книгою України і Додатками до Бернської конвенції. Видання орієнтовано на студентів-біологів та викладачів, що слухають або читають дисципліни екологічного, созологічного і зоологічного циклу, дослідників у галузі фауністики, систематики і созології, а також учасників семінарів неурядових організацій природоохоронного напрямку діяльності. Бібліографія: 121 назва.

Рекомендовано до друку Методичною комісією Біологічного факультету
Ужгородського національного університету

Відповідальний редактор: Володимир Рошко

Мовний редактор та коректор: Наталка Дерев'янченко

Рецензенти: Олександр Корчинський та Олексій Луговий

Видання підготовлено за сприяння Оксани Безсмертної

Надруковано за сприяння еко-НУО "ЕКОСФЕРА"

Рисунок для обкладинки підготувала Оксана Станкевич

© І. Загороднюк, 2004: текст, верстка

© НУО "ЕКОСФЕРА", 2004: видання

Вступне слово	4
Частина 1. Загальні положення	6
Обсяг фауни.....	6
Раритетна фауна.....	8
Схема нарисів і записів.....	9
Огляд головних зведень.....	10
Частина 2. Земноводні (Amphibia)	11
Загальна характеристика.....	11
Хвостаті амфібії.....	12
Стрибуни, або безхвості.....	12
Частина 3. Плазуни (Reptilia)	14
Загальна характеристика.....	14
Черпахи.....	15
Лускаті плазуни.....	15
Частина 4. Птахи негоробині (Aves non-Passeriformes)	17
Загальна характеристика.....	17
Ряди коловодних птахів.....	18
Хижі, куроподібні, журавлеподібні.....	20
Зуйкоподібні: кулики і мартини.....	22
Дрібні негоробині та сови.....	24
Частина 5. Птахи горобині (Aves Passeriformes)	26
Загальна характеристика.....	26
Ластівки, жайворонки, пліски.....	27
Крупні горобині.....	28
Кропивники, тинівки, славки, мухоловки.....	28
Синиці, повзики, підкоришники.....	30
“Товстодзьобі”: горобці, в’юрки, вівсьянки.....	31
Частина 6. Ссавці (Mammalia)	32
Загальна характеристика.....	32
Комахоїдні, кажани та хижі.....	33
Надряд гризунів.....	35
Унгуляти: копитні, ратичні, дельфіни.....	37
Довідкова частина	39
Покажчик родових назв.....	39
Література.....	41
Довідка про автора.....	46
Подяка.....	46

ВСТУПНЕ СЛОВО

Довідник, який Ви тримаєте в руках, є новим найповнішим виданням, що представляє собою узагальнені дані про видовий склад, таксономію та охоронні категорії дикої фауни хребетних України. Хребетні тварини — одна з найпоширеніших, найбільш пізнаваних та найбільш досліджених на планеті груп тварин. Вони супроводжують нас повсюди: домашні улюбленці у міській квартирі, свійські тварини ферм та сільських садів, представники дикої фауни парків, садів, лісів, пустель і прерій, рік, боліт та океанів.

Деякі з них викликають захоплення і особливу любов у людини (лелека білий, олень благородний, дельфін афаліна), деякі, внаслідок існуючого в суспільстві стереотипу, відразу й острах (змії, кажани, сови). Багато хребетних тварин стають символами мудрості, хоробрості, сили. Але всі вони — результат мільйонорічної еволюції планети, і кожен має своє місце та свою роль у функціонуванні біосфери. Тому зникнення кожного чергового виду є справжньою втратою для екосистем планети.

Існують дві основні причини зникнення тварин на Землі: природна — як результат зміни природних умов існування та антропогенна — як результат діяльності людини. Тільки четверта частина усіх хребетних тварин зникла з природних причин. У загибелі решти видів прямо чи опосередковано винна людина. Прямо — через безпосередню експлуатацію та фізичне знищення тварин; опосередковано — через інтенсивне скорочення та деградацію природного середовища існування тих чи інших видів в результаті розширення сільськогосподарських площ, меліорації земель, вирубки лісів, розростання урбанізованих ландшафтів тощо. Як наслідок, ми все частіше чуємо вислови “сіра біота”, “біологічне забруднення”, “збереження біорізноманіття”, а види, ще нещодавно широко поширені й чисельні, стають раритетними та стоять у черзі до так званих “червоних списків”.

Таких списків безліч. “Червона книга України”, яка розповідає про хребетних тварини, що знаходяться під загрозою зникнення, додатки до “Бернської конвенції” та інших міжнародних угод про промисел, торгівлю чи безпосередню охорону того, що ми називаємо біологічним різноманіттям та одночасно — біологічним ресурсом.

Більшість “червонокнижних видів” сьогодні відомі лише за малюнками та відеоплівками. Вершини “червонокнижних пірамід” займають саме хребетні: рись і стерлядь, беркут і саламандра, сліпаки і полози. Навіть колись багатомільйонні ховрахи і гадюки, нетопирі та кулики тепер стали раритетами у більшості регіонів і кандидатами до найближчого видання чергового “червоного списку”. Проте впорядкування “червоних списків” — ще не шлях до порятунку природи, а лише застереження від дуже ймовірних втрат.

Пропоноване видання має на меті узагальнити дані щодо сучасного стану дикої фауни хребетних України, саме тієї її складової, з якою людина взаємодіє постійно — наземних хребетних (надклас *Tetrapoda*). Всі вони — індикатори стану екосистем та об’єкти моніторингу, їх списки — головний аргумент при проведенні екологічних експертиз та обґрунтуванні нових об’єктів заповідання. Їх потрібно знати.

Оксана Станкевич,
президент РМЕО “ЕКОСФЕРА”

І. Загороднюк: Наземні хребетні України
та їх охоронні категорії (Ужгород, 2004)

ЧАСТИНА 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Обсяг фауни

Основа довідника становить список фауни, що входить до складу природних і квазіприродних екосистем України, тобто аборигенної фауни та тієї частини адвентивних видів, які формують природні популяції. Свійські тварини і тварини, що утримуються у штучних умовах (зоопарки, лабораторії), а також випадково знайдені види (зокрема, залітні птахи) тут не розглядаються.

Систематичний обсяг фауни обмежений надкласом тетрапод (*Tetrapoda*), або наземних хребетних. Відповідно до загальноновизнаних класифікацій, цей надклас об’єднує 4 класи: земноводних (*Amphibia*), плазунів (*Reptilia*), птахів (*Aves*), ссавців (*Mammalia*). Тут прийнято найбільш детальну класифікацію [Løvtrup, 1985], за якою як окремі класи (а не підкласи) розглядаються хвостаті і безхвості амфібії, а також черепахи і лепідозаври. Загалом у фауні України присутні 558 видів 279 родів із 39 рядів 6 класів (табл. 1).

Таблиця 1. Обсяг фауни тетрапод України на рівні класів

Клас (уніфікована назва)	Українська назва (типовий рід)	Видів	ЧКУ	БК2
Caudata (Salamandriodes)	Хвостаті (саламандра — <i>Salamandra</i>)	7	3	3
Salientia (Raniodes)	Стрибуни (жаба — <i>Rana</i>)	13	2	8
Testudines (Testudiodes)	Черепахи (черепаха — <i>Testudo</i>)	3	0	2
Reptiles (Lacertiliodes)	Плазуни (ящірка — <i>Lacerta</i>)	22	8	5
Aves (Anseriodes)	Птахи (гуска — <i>Anser</i>)	377	68	272
Mammalia (Caniodes)	Ссавці (вовк — <i>Canis</i>)	136	41	50
Разом		558	122	340

Назви і порядок наведення таксонів приймаються згідно з цитованими у відповідних розділах оглядами. У таблицях наводяться лише основні таксономічні групи: класи, ряди, родини, роди і види. Українські назви подаються в таблицях лише для таксонів двох рангів — рядів і видів. У цьому зведенні вжито уніфіковані назви рядів відповідно до пропозицій, розглянутих у праці І. Загороднюка та В. Покиньючереда [1997]. Порівняння давніх описових та сучасних уніфікованих назв рядів представлено в таблиці 2.

Таблиця 2. Ряди тетрапод, представлених у фауні України (таких 39), та узгодження їхніх давніх описових та сучасних типіфікованих назв

Стара описова назва ряду (підряду)	Сучасна типіфікована назва ряду	Типовий рід
Caudata, seu Urodella (хвостати)	Salamandriiformes — Саламандроподібні	<i>Salamandra</i>
Opistocoela, Salientia s. l. (круглоязикі)	Bombiniiformes — Кумкоподібні	<i>Bombina</i>
Anomocoela (аномоцельні)	Pelobatiformes — Часничницеподібні	<i>Pelobates</i>
Procoela + Diplasiocoela (жаби)	Raniformes — Жабоподібні	<i>Rana</i>
Chelonia, Testudines (черепахи)	Testudiniformes — Черепахоподібні	<i>Testudo</i>
Gekkota, Sauria s. l. (гекони)	Gekkoniformes — Геконоподібні	<i>Gekko</i>
Scincomorpha, Sauria s. l. (ящірки)	Lacertiformes — Ящіркоподібні	<i>Lacerta</i>
Anguiformes, Sauria s. l. (веретільниці)	Anguiformes — Веретільницеподібні	<i>Anguis</i>
Serpentes, seu Ophidia (змій)	Viperiformes — Гадюкоподібні	<i>Vipera</i>
Gaviae (гагари)	Gaviiformes — Гагароподібні	<i>Gavia</i>
Colymbi (норці)	Podicipediformes — Норцеподібні	<i>Podiceps</i>
Tubinares (трубконосі)	Procellariiformes — Буревісничкоподібні	<i>Procellarius</i>
Steganopodes (веслоногі)	Pelecaniformes — Пеліканоподібні	<i>Pelecanus</i>
Gressores (голінасті)	Ciconiiformes — Лелекоподібні	<i>Ciconia</i>
Phoenicopterii (фламінго)	Phoenicopteriformes — Фламінгоподібні	<i>Phoenicopterus</i>
Anseres (гуси)	Anseriformes — Гусеподібні	<i>Anser</i>
Accipitres (хижі птахи)	Falconiformes — Соколоподібні	<i>Falco</i>
Rasores (курині)	Galliformes — Куроподібні	<i>Gallus</i>
Ralli, Grues, Otides (пастушки, журавлі, дровни)	Gruiformes — Журавлеподібні	<i>Grus</i>
Limicolae (кулики) + Larі (мартини)	Charadriiformes — Зуйкоподібні ¹	<i>Charadrius</i>
Columbae (голуби) + Pterocletes (рябки)	Columbiformes — Голубоподібні	<i>Columba</i>
Cuculi (зозулі)	Cuculiformes — Зозулеподібні	<i>Cuculus</i>
Psittaci (папуги)	Psittaciformes — Папугоподібні	<i>Psittacus</i>
Striges (сови)	Strigiformes — Совоподібні	<i>Strix</i>
Macrochires (довгокрилі)	Apodiformes — Стрижоподібні	<i>Apus</i>
Caprimulgi (дрімлюги)	Caprimulgiformes — Дрімлюгоподібні	<i>Caprimulgus</i>
Urupae (одуди)	Urupiformes — Одудоподібні	<i>Urupa</i>
Coraciae (сивораки)	Coraciiformes — Ракшеподібні	<i>Coracias</i>
Picariae (дятли)	Piciformes — Жовноподібні	<i>Picus</i>
Passeres (горобині)	Passeriformes — Горобцеподібні	<i>Passer</i>
Insectivora (комахоїдні)	Erinaceiformes — Їжакоподібні	<i>Erinaceus</i>
Insectivora (комахоїдні)	Soriciformes — Мідицеподібні	<i>Sorex</i>
Chiroptera (кажани)	Vespertilioniformes — Лилицоподібні	<i>Vespertilio</i>
Carnivora (хижі)	Caniformes — Вовкоподібні	<i>Canis</i>
Lagomorpha (зайці)	Leporiformes — Зайцеподібні	<i>Lepus</i>
Rodentia (гризуни)	Muriformes — Мишоподібні	<i>Mus</i>
Perissodactyla (непарнопали)	Equiformes — Конеподібні	<i>Equus</i>
Artiodactyla (парнопали)	Cerviformes — Оленеподібні	<i>Cervus</i>
Cetacea (кити)	Delphiniformes — Дельфіноподібні	<i>Delphinus</i>

¹ Поширена назва “сивкоподібні” має відповідати роду Сивка, *Pluvialis* (= *Charadrius* s. l. у давніших працях [Воїнственський, Кістяківський, 1962: 60]). Рід *Charadrius* (*Charadriiformes*) позначають як “зуйок”, або “пісочник”. Для збереження назви “сивкоподібні” необхідно повернути роду *Charadrius* назву “сивка”. Те саме стосується назв “дятлоподібні” і “китоподібні”.

Зокрема, назви амфібій і плазунів наведено відповідно до класифікацій, використаних у "Фауні України" [Тарашук, 1959] і “Земноводні і плазуни України під охороною Бернської конвенції” [Загороднюк, 1999а]. Назви птахів наведено за давнім “Визначником птахів УРСР” [Воїнственський, Кістяківський, 1962] і за “Птахи фауни України” [Фесенко, Бокотей, 2002а] (також: [Карташев, 1974]). Назви рядів ссавців наводяться, відповідно, за О. Корнеєвим [1965] та І. Загороднюком [Ссавці..., 1999, Загороднюк, 1999б, 2001б].

Раритетна фауна

Категорії раритетності. Для всіх видів наведено категорію раритетності: у стовпчику “ЧКУ” категорія охорони згідно з “Червоною книгою України” (друге видання, 1994), у стовпчику “БК” — статус охорони згідно з “Бернською конвенцією”, за якою види тварин відносять до основного Додатку 2 або рекомендованого списку, що становить Додаток 3. Зведена систематична таблиця видів хордових (тип Chordata), що включені до “Червоної Книги України” [1994] та Додатку 2 до Бернської Конвенції: “Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі” (Додаток II: “Види тварин, що підлягають особливій охороні”). Позначення категорій раритетності в таблицях такі: ЧКУ — Червона книга України [Червона книга..., 1994], БК — Бернська конвенція [Конвенція..., 1998].

Раритетна фауна. У наведених далі таблицях зі списками видів тетрапод, що виявлені у складі фауни України, позначено види, яких включено до “Червоної Книги України” (1994) або Додатку 2 до Бернської Конвенції. Доступні дані про види тварин Європейського червоного списку є застарілими [Види..., 1991]. Загалом список раритетів складає близько 1/3 наявної фауни. Кількість видів наземних хребетних, що включені до “Червоної книги України” — 122, а видів, що є у Додатку 2 до Бернської конвенції, — 340 (табл. 8).

Статус видів (колонка “INF”). У таблицях, окрім загальної інформації про систематичне положення та охоронний статус видів, використано додаткові позначення стану присутності виду в Україні. Очевидно, що категорії раритетності виду мають бути узгоджені зі статусом його присутності. У цьому зведенні використано такі категорії присутності видів:

ext	вид наразі відсутній, бо зник в історичні часи,
fan	фантомний вид, відомий за випадковими знахідками,
mg	маргінальний вид, відомий з суміжних країн або залітний,
mig	вид, відомий тільки або переважно в період сезонних міграцій,
inv	адвентивний вид, що природним шляхом розширив ареал,
intr	адвентивний вид, штучно інтродукований в Україні,
re-intr	штучно реінтродукований аборигенний вид.

Схема нарисів і записів

При написанні текстів-анотацій до тих чи інших класифікаційних груп тетрапод дотримано єдину схему висвітлення інформації про групу: (1) обсяг і типові підгрупи або види, (2) частка раритетів (вкл. Червону книгу та Бернську конвенцію), (3) найголовніші публікації, (4) особливості впорядкованого списку видів (нумерація, порядок наведення, номенклатурні зауваги).

Порядок наведення і назви рядів, родин, родів і видів (т. зв. вертикальний порядок) загалом відповідають працям, що згадуються у відповідних розділах. Назви таксонів українською мовою вжито з врахуванням раніше запропонованих правил [Загороднюк, 2001б]. Серед інших необхідно зазначити таке: родова назва є основою формування назв видів і родин, і по можливості всі види наводяться у наближеній до біномена формі. Ті частини назв, що звичайно опускаються, подано в квадратних дужках (переважно коли означення є іменником або словом “звичайний”: гага [звичайна], [тхір] ласка). Уникнення означень для одного з двох видів роду (напр., “шпак” і “шпак рожевий” [Фесенко, Бокотей, 2002б]) вважаю неприпустимим.

При цьому сама родова назва по можливості є уніноміальною (складена з одного слова) і вживається як іменник у називному відмінку однини, а видова назва — як означення, узгоджене з назвою роду. По можливості всі видові назви у формі іменника (наприклад, качка широконіска або нетопир пігмей) подано окремо від родової назви, а не як прикладка (наприклад, кулик-сорока, лисичка-сестричка). В усіх можливих випадках види одного роду мають спільну родову частину назви у своїх біноменах. Однакові родові частини біноменів залишено для видів із близьких родів.

При впорядкуванні списків родин, родів і видів та відповідних їм категорій раритетності використано таку схему запису даних у таблиці:

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
1.	Hirundinidae	<i>Riparia riparia</i>	Ластівка берегова	–	–	b2

Для спрощення сприйняття табличної інформації в колонці “БК” кодом (“b2”) відбито лише належність до основного (Другого) бернського списку, а належність до Додатку 3 помічена як “+”. Види, знахідки яких носять випадковий характер (насамперед, це залітні види птахів), тут не наводяться. Матеріал подано за класами, а в межах класів — за рядами або групами рядів і родин. У деяких випадках такі групи є збірними (не таксономічними), і їх обсяг визначається зручностями при підготовці описів і макетуванні таблиць (зокрема, це стосується рядів негоробиних та родин горобиних птахів).

Огляд головних зведень

Спеціальні огляди, що стосуються окремих груп тварин (на рівні класів, груп рядів або родин), згадано у відповідних розділах цього зведення. Тут необхідно відмітити праці та серії праць загального характеру, тобто таких, що стосуються тетрапод або хребетних загалом, як на рівні фауни всієї України, так і окремих її адміністративних або історичних областей.

Серед загально-фауністичних оглядів необхідно відзначити: “Практикум із зоології хордових” [Корнєєв та ін., 1967], “Природа Украинской ССР. Животный мир” [Природа..., 1985] та 40-томну серію “Фауна України”, окремі випуски якої цитуються далі у відповідних розділах.

Серед довідкових видань необхідно відмітити: “Краткий зоологический словарь” [Крапивный и др., 1990], “Классификация позвоночных” [Кэрролл, 1993] та “Російсько-українсько-латинський зоологічний словник: термінологія і номенклатура” [Маркевич, Татарко, 1983]; “Зоогеографические особенности фауны Украины” [Булахов и др., 1990]. Списки раритетної фауни містяться у зведеннях “Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі” [Конвенція..., 1998], “Червона книга України” [Червона..., 1994], Карпатський список загрозливих видів [Witkowski et al., 2003], “Види тварин України, які занесені до Європейського червоного списку тварин і рослин...” [Види..., 1991; Hilton, 2000].

Чи не найбільша кількість оглядів відноситься до західних областей. У переліку головних регіональних зведень: монографія “Фауна хребетних заходу України” [Татаринів, 1973], список хребетних заходу України [Царик та ін., 2003], “Животный мир Советской Буковины” [Шнаревич, 1959 та ін.], довідники “Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. Тваринний світ” [Загороднюк та ін., 1997], “Фауна хребетних Тернопільської області” [Талпош, Пилявський, 1998], “Фауна і населення хребетних західного регіону України. Розточчя” [Гузій, 1997], “Раритетна фауна Закарпаття. Хребетні тварини” [Луговой, Ковальчук, 2000].

Значно менше оглядів фауни хребетних інших регіонів: Полісся [Карпова и др., 2002], Луганщини [Денщик, Сулик, 2000], Донеччини [Писарева, 1955], Наддніпрянщини [Барабаш-Никифоров, 1928; Булахов и др., 1984], Придніпров'я [Біорізноманітність..., 1999], Криму [Костин и др., 1981] тощо. Чимало фауністичних даних вміщена у окремі спеціальні видання, присвячені фауні окремих заповідних ділянок: природних заповідників, національних парків, біосферних резерватів [напр., Сиренко, Мартынов, 1998]. Всі ці дані є вкрай важливими для оцінок різноманіття фауни [Емельянов, 1993, 1999; Загороднюк та ін., 1995; Емельянов, 1999; Емельянов и др., 1999].

ЧАСТИНА 2. ЗЕМНОВОДНІ (АМФІБІА)

Загальна характеристика

Земноводних звичайно розглядають як окремий єдиний клас доамніотичних тетрапод і позначають назвою Amphibia, визнаючи в його межах два підкласи — тонкохребцевих (червуги і хвостаті) та дугохребцевих (стрибунів) [Тарашук, 1959; Терентьев, 1961]. Тут використано найбільш деталізовану класифікацію, викладену у спеціальних оглядах автора [Загороднюк, 1999; Загороднюк, 2003]. Згідно з цією системою, земноводні представлені у фауні України двома класами і 4 рядами (табл. 3).

Головними оглядами герпетофауни України є визначник Ю. Пашенка [1955], випуск “Фауни України” — “Земноводні та плазуни” [Тарашук, 1959], “Земноводные и пресмыкающиеся Крыма” [Щербак, 1966], “Земноводные и пресмыкающиеся Карпат” [Щербак, Щербань, 1980]. Серед останніх оглядів — “Земноводные и пресмыкающиеся фауны Украины” [Куриленко, Вервес, 1999] і “Земноводні та плазуни України під охороною Бернської конвенції” [Земноводні..., 1999], “Земноводні Побужжя” [Гончаренко, 2002]. Огляди амфібій наведено у визначнику земноводних і плазунів ЄСРП [Банников и др., 1977] та монографії “Земноводные бывшего СССР” [Кузьмін, 1999].

Сучасна фауна амфібій України включає 20 видів, 4 з яких мають охоронний статус за ЧКУ [Червона..., 1994]. Розподіл видів амфібій за рядами представлено у наступних таблицях (табл. 4 та 5). Найбільших показників таксономічного багатства амфібії досягають у Карпатському регіоні [Щербак, Щербань, 1980; Загороднюк, 2004; Gruber, 1997].

Таблиця 3. Представленість різних груп земноводних тетрапод в складі фауни України

Клас (підклас)	Ряд	Видів	ЧКУ
Salamandriodes — хвостаті	Salamandriiformes — саламандроподібні	7	2
Raniodes — стрибуни	Bombiniiformes — кумкоподібні	2	0
	Pelobatiformes — часничницеподібні	1	0
	Raniformes — жабоподібні	10	2
Разом	4 ряди	20	4

Особливістю фауни амфібій з території України і суміжних країн є велика частка проблемних пар видів, для яких характерним є формування міжвидових гібридних популяцій (напр., між видами кумок і зелених жаб) або аловидових комплексів, складові яких раніше розглядалися як підвиди одного виду, проте ранг яких остаточно не з’ясовано (напр., гребенясті тритони, *Triturus cristatus* (s. l.): для огляду цих проблем див.: [Загороднюк, 2003]).

Хвостаті амфібії

Хвостаті амфібії представлені в Україні 7 видами, включаючи надвид “*Triturus cristatus*”, до якого входять 3 аловиди (колишні підвиди): *Triturus cristatus*, *T. dobrogicus*, *T. karelinii*. Видовий статус тритона звичайного з дунайського басейну (форма *ampelensis*) залишається нез’ясованим. Найбільше видове багатство хвостатих характерне для Карпатського регіону, де мешкають усі види хвостатих амфібій нашої фауни [Щербак, Щербань, 1980], найменше — для степової зони. Видовий склад і рівні чисельності хвостатих амфібій мають визначальне значення при оцінках ступеню порушення природних екосистем. Три види з виключно карпатським ареалом в межах України внесені до “Червоної книги України” [Червона..., 1994], всі — до Додатків 2 або 3 до Бернської конвенції [Конвенція..., 1998].

Таблиця 4. Склад та чисельність родин і видів хвостатих амфібій (Salamandriodes [=Caudata]) фауни України

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
	Salamandriiformes		Ряд Саламандроподібні			
1.	Salamandridae	<i>Triturus cristatus</i>	Тритон гребенястий	–	–	b2
2.	Salamandridae	<i>Triturus dobrogicus</i>	Тритон дунайський	–	–	b2
3.	Salamandridae	<i>Triturus karelinii</i>	Тритон Кареліна	–	–	+
4.	Salamandridae	<i>Triturus vulgaris</i>	Тритон звичайний	–	–	+
5.	Salamandridae	<i>Triturus montandoni</i>	Тритон карпатський	–	2	b2
6.	Salamandridae	<i>Triturus alpestris</i>	Тритон альпійський	–	2	+
7.	Salamandridae	<i>Salamandra salamandra</i>	Саламандра плямиста	–	2	+

Стрибуни, або безхвості

Стрибуни (Raniodes [=Salientia, seu Anura auct.]) — одна з найбільш чисельних і різноманітних за видовим складом груп нижчих тетрапод України [Тарашук, 1959; Щербак, 1985; Земноводні..., 1999]. У фауні України відомо 13 видів, два з них включені до Червоної книги України [1994]; всі види — до Додатків 2 і 3 до Бернської конвенції [Конвенція..., 1998] (табл. 5).

Погляди на видовий склад та надвидову таксономію групи не є усталеними, оскільки для цієї групи характерними є два явища, що вимагають перегляду уявлень про ранги і таксономічні межі видів: (1) формування гібридних популяцій між окремими видами (зокрема, між видами кумок і зелених жаб) та (2) формування складних вікарних комплексів, окремі представники яких можуть розглядатися як види, а не підвиди (зокрема, у раканя і часничниця) (для огляду див.: [Загороднюк, 2003]).

У цьому зведенні видовий ранг тих форм, які формують гібридні зони, та видів гібридогенного походження визнано (кумки, зелені жаби), проте аловидові форми (раканя “звичайна” і “кримська”, часничниця “східна” і “західна”) тут не наводяться, оскільки їх статус не є визнаним і вимагає додаткових досліджень. Більшість визнаних тут видів (всі, крім ропухи очеретяної) відомі для фауни Карпатського регіону [Загороднюк, 2004]. Дані щодо видового складу та охоронних категорій стрибунів зведено у таблиці 5.

Таблиця 5. Склад та чисельність родин і видів стрибунів (Raniodes) фауни України

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
Bombiniformes		Ряд Кумкоподібні				
1.	Discoglossidae	<i>Bombina bombina</i>	Кумка червоночерева	–	–	b2
2.	Discoglossidae	<i>Bombina variegata</i>	Кумка жовточерева	–	–	b2
Pelobatiformes		Ряд Часничницеподібні				
3.	Pelobatidae	<i>Pelobates fuscus</i>	Часничниця звичайна	–	–	b2
Raniformes		Ряд Жабоподібні				
4.	Bufo	<i>Bufo viridis</i>	Ропуха зелена	–	–	b2
5.	Bufo	<i>Bufo calamita</i>	Ропуха очеретяна	–	2	b2
6.	Bufo	<i>Bufo bufo</i>	Ропуха звичайна	–	–	+
7.	Hyla	<i>Hyla arborea</i>	Раканя звичайна	–	–	b2
8.	Rana	<i>Rana esculenta</i>	Жаба ставкова	–	–	+
9.	Rana	<i>Rana lessonae</i>	Жаба Лессона	–	–	+
10.	Rana	<i>Rana ridibunda</i>	Жаба озерна	–	–	+
11.	Rana	<i>Rana temporaria</i>	Жаба трав'яна	–	–	+
12.	Rana	<i>Rana arvalis</i>	Жаба гостроморда	–	–	b2
13.	Rana	<i>Rana dalmatina</i>	Жаба прудка	–	3	b2

ЧАСТИНА 3. ПЛАЗУНИ (REPTILIA)

Загальна характеристика

Плазуни представлені у фауні України черепахами (Testudiodes [=Testudines]) та лускатими плазунами, або лепідозаврами (Lacertiliodes [=Lepidosauria]). У давній літературі ці групи розглядають у ранзі підкласів єдиного класу Плазуни (Reptilia) [Терентьев, Чернов, 1937; Тарашук, 1959; Терентьев, 1961]. Геконів, ящірок, веретільниць та змії найчастіше визнають як один ряд лускатих (Squamata). Тут використано найбільш деталізовану класифікацію, викладену в огляді автора [Загороднюк, 1999а]. За цією системою плазуни представлені у фауні України двома класами та 4 рядами (табл. 6).

Герпетофауна України відрізняється низькими показниками видового багатства — загалом відомо 25 видів з 13 родів (табл. 6). Плазуни є однією із найбільш раритетних груп тетрапод фауни України: 8 їх видів (тобто 38 %) внесено до останнього видання “Червоної книги України” [1994], 14 видів — до Додатку 2 до Бернської конвенції [Конвенція..., 1999].

Головними оглядами регіональної фауни є визначник Пашенка [1955] та 7-й випуск “Фауни України” — “Земноводні та плазуни” [Тарашук, 1959]. Серед інших відмітимо визначник земноводних і плазунів СРСР [Банников и др., 1977], “Земноводные и пресмыкающие Крыма” [Щербак, 1966] і “Земноводные и пресмыкающие Украинских Карпат” [Щербак, Щербань, 1980]. Серед останніх оглядів — довідник “Земноводные и пресмыкающие фауны Украины” [Куриленко, Вервес, 1999] і “Земноводні та плазуни України під охороною Бернської конвенції” [Земноводні..., 1999].

Таблиця 6. Представленість різних груп плазунів у фауні України

Клас (підклас)	Ряд	Видів	ЧКУ
Testudiodes — черепахи	Testudiniformes — Черепахоподібні	3	0
Lacertiliodes — лускати	Gekkoniformes — Гекконоподібні	1	1
– “ –	Lacertiformes — Ящіркоподібні	8	0
– “ –	Anguiformes — Веретільницеподібні	2	1
– “ –	Viperiformes — Гадюкоподібні	11	6
Разом	4 ряди	25	8

Черепахи

Черепахи (Testudiodes [=Testudinata, seu Chelonia auct.]) — найбідніша за видовим складом група плазунів, представлена у фауні України лише одним аборигенним видом — болотною черепахою [Пашенко, 1955; Таращук, 1959]. Окрім того, є два види, що потрапили у склад нашої фауни штучним шляхом (статус “втеча з культури”), проте в жодному з випадків не досягли помітної чисельності і, відповідно, не можуть розглядатися як інвазійні види, що здатні впливати на структуру природних угруповань.

Погляди на таксономію та номенклатуру, що є неусталеними, розглянуто в огляді “Земноводні і плазуни України під охороною Бернської конвенції” [Земноводні..., 1999]. Дані щодо складу фауни зведено в таблиці 7.

Таблиця 7. Розподіл родин, родів і видів черепах (Testudiodes) за рядами

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
Testudiniformes			Ряд Черепахоподібні			
1.	Emydidae	<i>Emys orbicularis</i>	Черепаха болотна	–	–	b2
2.	Testudinidae	<i>Testudo graeca</i>	Черепаха грецька	intr	–	b2
3.	Testudinidae	<i>Testudo horsfieldi</i>	Черепаха степова	intr	–	–

Лускаті плазуни

Лускаті плазуни (Lacertiodes [=Lepidosauria auct.]) — загалом дуже чисельна група тетрапод (до 9 тисяч сучасних видів), проте їх представленість у фауні України незначна: відомо лише 22 види, у тому числі один вид геконів, 8 видів ящірок, 2 види веретільниць та 11 видів змій [Таращук, 1959; Куриленко, Вервес, 1999; Земноводні..., 1999]. Найбільші показники видового багатства мають дві родини лускатих із 5 наявних: родина ящіркових (Lacertidae — 7 видів) та родина полозових (Colubridae — 8 видів). Останні є одночасно і найбільш “червонокнижними”: 5 їх видів внесено до другого видання “Червоної книги України” [1994].

Статус окремих форм вимагає уточнення і не є загально визнаним. Це, насамперед, стосується двох аловидів ящірки прудкої (західна *Lacerta agilis* та східна *Lacerta exigua*) і двох кольорових форм гадюки звичайної (типової *Vipera berus* та чорної *Vipera nikolskii*). Перша пара таксонів (ящірки) тут розглядається як єдиний вид, друга (віпери) — як два самостійні види. Огляд проблемних таксономічних пар лускатих, складові яких далеко не завжди визнають за різні види, докладно розглянуто в останньому зведенні щодо герпетофауни України [Земноводні та плазуни..., 1999].

Частина видів лускатих є адвентивними, проте напевно це відомо лише для одного виду (*Lacerta armeniaca*), позаяк для інших — лише припускається (*Cyrtopodion kotschy*, *Elaphe situla*). Найбільше видове багатство герпетофауни властиве південних теренам України, зокрема — для колишньої степової зони та для Криму [Щербак, 1966], найменше — для Полісся, Лісостепу і Карпат. Знахідки в Україні деяких видів (напр., ящірка мурова) лише припускаються [Луговой, Ковальчук, 2000].

Дані щодо видового складу лускатих, їх охоронних категорій та розподілу видів за родинами та рядами зведено у таблиці 8.

Таблиця 8. Розподіл родин, родів і видів лускатих плазунів (Lacertiodes) за рядами

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
Gekkoniformes			Ряд Гекконоподібні			
4.	Gekkonidae	<i>Cyrtopodion kotschy</i>	Гекон кримський	intr?	3	b2
Lacertiformes			Ряд Ящіркоподібні			
5.	Lacertidae	<i>Lacerta vivipara</i>	Ящірка живородна	–	–	+
6.	Lacertidae	<i>Lacerta agilis</i>	Ящірка прудка	–	–	b2
7.	Lacertidae	<i>Lacerta viridis</i>	Ящірка зелена	–	–	b2
8.	Lacertidae	<i>Lacerta saxicola</i>	Ящірка скельна	–	–	+
9.	Lacertidae	<i>Lacerta armeniaca</i>	Ящірка вірменська	intr	–	–
10.	Lacertidae	<i>Podarcis taurica</i>	Ящірка кримська	–	–	b2
11.	Lacertidae	<i>Podarcis muralis</i>	Ящірка мурова	fan	–	b2
12.	Lacertidae	<i>Eremias arguta</i>	Ящурка піщана	–	–	+
Anguiformes			Ряд Веретільницеподібні			
13.	Anguidae	<i>Anguis fragilis</i>	Веретільниця ламка	–	–	+
14.	Anguidae	<i>Ophisaurus apodus</i>	Жовтопуз безногий	–	1	b2
Viperiformes			Ряд Гадюкоподібні			
15.	Colubridae	<i>Coluber caspius</i>	Полоз жовточеревий	–	2	b2
16.	Colubridae	<i>Coronella austriaca</i>	Мідянка європейська	–	2	b2
17.	Colubridae	<i>Elaphe longissima</i>	Полоз лісовий	–	3	b2
18.	Colubridae	<i>Elaphe quatuorlineata</i>	Полоз чотирисмутий	–	2	b2
19.	Colubridae	<i>Elaphe situla</i>	Полоз леопардовий	–	1	b2
20.	Colubridae	<i>Elaphe dione</i>	Полоз візерунковий	–	–	–
21.	Colubridae	<i>Natrix natrix</i>	Вуж звичайний	–	–	+
22.	Colubridae	<i>Natrix tessellata</i>	Вуж водяний	–	–	b2
23.	Viperidae	<i>Vipera berus</i>	Гадюка звичайна	–	–	+
24.	Viperidae	<i>Vipera nikolskii</i>	Гадюка чорна	–	–	+
25.	Viperidae	<i>Vipera ursinii</i>	Гадюка степова	–	2	b2

ЧАСТИНА 4. ПТАХИ НЕГОРОБІНИ (AVES NON-PASSERIFORMES)

Загальна характеристика

Головними оглядами орнітофауни України є зведення А. Воїнственського і Б. Кістяківського [1962], Ф. Страутмана [1963], А. Воїнственського [1984], І. Марисової і В. Талпоша [1984], Г. Гаврися [Птахи..., 2003], Л. Степаняна [2003]. Список укладено з урахуванням останнього зведення щодо орнітофауни України, підготовленого Г. Фесенком і А. Бокотеем [2002a]².

Таблиця 9. Представленість різних груп птахів в складі фауни України

Група рядів	Ряд	Видів	ЧКУ
1. Коловодні птахи	Gaviiformes — Гагароподібні	2	0
— “ —	Podicipediformes — Норцеподібні	5	0
— “ —	Procellariiformes — Буревісникові	2	0
— “ —	Pelecaniformes — Пеліканоподібні	5	4
— “ —	Ciconiiformes — Лелекоподібні	13	4
— “ —	Phoenicopteriformes — Фламінгоподібні	1	0
— “ —	Anseriformes — Гусеподібні	35	8
2. Хижі, куро- і журавлеподібні	Falconiformes — Соколоподібні	33	20
— “ —	Galliformes — Куроподібні	7	1
— “ —	Gruiformes — Журавлеподібні	12	4
3. Зуйкоподібні	Charadriiformes — Зуйкоподібні	70	12
4. Дрібні негробіни та сови	Columbiformes — Голубоподібні	5	0
— “ —	Cuculiformes — Зозулеподібні	3	0
— “ —	Psittaciformes — Папугоподібні	1	0
— “ —	Strigiformes — Совоподібні	13	6
— “ —	Ardeiformes — Стрижеподібні	2	0
— “ —	Caprimulgiformes — Дрімлюгоподібні	1	0
— “ —	Urupiformes — Одудоподібні	1	0
— “ —	Coraciiformes — Ракшеподібні	4	0
— “ —	Piciformes — Жовноподібні	10	0
5. Горобіни птахи	Passeriformes — Горобцеподібні	152	9
Разом	20 рядів	377	68

² За винятком видів, що включені цими авторами до розділу “Додаток” того зведення (випадкові знахідки, недостовірні реєстрації, давні вказівки тощо) [Фесенко, Бокотей, 2002a].

Птахи формують найбільш динамічну частину тетраподофауни, і їх видовий обсяг суттєво залежить від того, чи враховувати у склад фауни ті види, що є залітними, яких раніше вказували для території України, або які мігрують через територію України. До наведеного тут контрольного списку включено види, що регулярно відмічаються в межах території України (табл. 9).

Серед головних зведень регіонального характеру необхідно відмітити праці: “Птахи Радянських Карпат” [Страутман, 1954], “Птахи Криму” [Костин, 1983], “Птахи степової смуги...” [Воинственский, 1960], “Птахи західних областей України” [Страутман, 1963], Закарпаття [Кістяківський, 1950; Луговой, Ковальчук, 2000], Сумщини [Афанасьев, 1998], Поділля [Гулай та ін., 1996], а також огляди орнітофауни суміжних країн: Молдови [Аверин, Ганя, 1970; Аверин и др., 1981], Білорусі [Федюшин, Долбик, 1967; Никифоров и др., 1997], Польщі [Tomiałowicz, 1990]. Великі масиви інформації вміщено у оглядах окремих систематичних груп: біляводних птахів [Смогоржевський, 1979], хижих птахів [Зубаровський, 1977], куро-, голубо-, журавле- і зуйкоподібних [Кістяківський, 1957], підкоришників, повзиків, синиць [Воинственский, 1949], мухоловок [Пекло, 1987], славкових [Кривицкий, 2000].

Описи складу орнітофауни України поділено на п’ять блоків, відповідно до того, як ряди наведено у таблиці 9 (горобіни описані окремим розділом). Нумерація видів птахів в межах двох основних їх груп — негробіни (Non-Passeriformes, 20 рядів) та горобіни (ряд Passeriformes) — суцільна.

Ряди коловодних птахів

Ця група рядів розпочинає систематичний список орнітофауни (табл. 9) і включає представників 7-ми рядів: гагароподібних (2 види), норцеподібних (5 видів), буревісникові (2 види), пеліканоподібних (5 видів), лелекоподібних (13 видів), фламінгоподібні (1 вид) та гусеподібних. Останні (Anseriformes) є найбільш багатого за видовим складом групою — 35 видів із 63 видів цієї групи. Найбільш відомими і помітними у складі природних угруповань є лелекоподібні (Ciconiiformes), у їх числі лелеки і чаплі.

Чимало видів цієї групи рядів відносяться до мисливської фауни і є добре дослідженими [Смогоржевський, 1959]. Їм присвячено два випуски “Фауни України”, у т. ч.: “Гагари, ..., фламінго” [Смогоржевський, 1979] і “Гусеподібні” [Лисенко, 1991]. У той самий час серед цієї групи є велика частка раритетів: 16 видів внесено до другого видання “Червоної книги України” [1994] та 33 види — у Додаток 2 до Бернської конвенції. За основу списку взято зведення “Визначник птахів України” [Фесенко, Бокотей, 2002a]. Розподіл родів, родів і видів за рядами представлено в таблиці 10.

Таблиця 10. Родини та види коловодних птахів фауни України (гагари, норці, буревісники, пелікани, лелеки, фламінго, гусеподібні)

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
Gaviiformes			Ряд Гагароподібні			
1.	Gaviidae	<i>Gavia stellata</i>	Гагара червоношия	–	–	b2
2.	Gaviidae	<i>Gavia arctica</i>	Гагара чорношия	–	–	b2
Podicipediformes			Ряд Норцеподібні			
3.	Podicipedidae	<i>Podiceps cristatus</i>	Норець великий	–	–	+
4.	Podicipedidae	<i>Podiceps grisegena</i>	Норець сірощокий	–	–	b2
5.	Podicipedidae	<i>Podiceps nigricollis</i>	Норець чорноший	–	–	b2
6.	Podicipedidae	<i>Podiceps auritus</i>	Норець червоноший	mig	–	b2
7.	Podicipedidae	<i>Podiceps ruficollis</i>	Норець малий	–	–	b2
Procellariiformes			Ряд Буревісникоподібні			
8.	Procellariidae	<i>Puffinus puffinus</i>	Буревісник малий	–	–	b2
9.	Procellariidae	<i>Calonectris diomedea</i>	Буревісник діомедея ³	fan	–	b2
Pelecaniformes			Ряд Пеліканоподібні			
10.	Pelecanidae	<i>Pelecanus onocrotalus</i>	Пелікан рожевий	–	2	b2
11.	Pelecanidae	<i>Pelecanus crispus</i>	Пелікан кучерявий	–	2	b2
12.	Phalacrocoracidae	<i>Phalacrocorax carbo</i>	Баклан великий	–	–	+
13.	Phalacrocoracidae	<i>Phalacrocorax aristotelis</i>	Баклан чубатий	–	2	+
14.	Phalacrocoracidae	<i>Phalacrocorax pygmaeus</i>	Баклан малий	–	2	b2
Ciconiiformes			Ряд Лелекоподібні			
15.	Ardeidae	<i>Bubulcus ibis</i>	Чапля єгипетська	fan	–	b2
16.	Ardeidae	<i>Ardeola ralliodes</i>	Чапля жовта	–	2	b2
17.	Ardeidae	<i>Egretta garzetta</i>	Чепура мала	–	–	b2
18.	Ardeidae	<i>Egretta alba</i>	Чепура велика	–	–	b2
19.	Ardeidae	<i>Ardea cinerea</i>	Чапля сіра	–	–	+
20.	Ardeidae	<i>Ardea purpurea</i>	Чапля руда	–	–	b2
21.	Ardeidae	<i>Ixobrychus minutus</i>	Бугайчик [звичайний]	–	–	b2
22.	Ardeidae	<i>Botaurus stellaris</i>	Бугай [звичайний]	–	–	b2
23.	Ardeidae	<i>Nycticorax nycticorax</i>	Квак [звичайний]	–	–	b2
24.	Threskiornithidae	<i>Platalea leucorodia</i>	Косар [звичайний]	–	2	b2
25.	Threskiornithidae	<i>Plegadis falcinellus</i>	Коровайка [звичайна]	–	2	b2
26.	Ciconiidae	<i>Ciconia ciconia</i>	Лелека білий	–	–	b2
27.	Ciconiidae	<i>Ciconia nigra</i>	Лелека чорний	–	2	b2
Phoenicopteriformes			Ряд Фламінгоподібні			
28.	Phoenicopteridae	<i>Phoenicopus roseus</i>	Фламінго рожевий	fan	–	b2
Anseriformes			Ряд Гусеподібні			
29.	Anatidae	<i>Branta canadensis</i>	Казарка канадська	fan	–	+
30.	Anatidae	<i>Branta leucopsis</i>	Казарка білощока	fan	–	b2
31.	Anatidae	<i>Branta bernicla</i>	Казарка чорна	fan	–	+
32.	Anatidae	<i>Rufibrenta ruficollis</i>	Казарка червоновола	–	2	b2
33.	Anatidae	<i>Anser anser</i>	Гуска сіра	–	–	+
34.	Anatidae	<i>Anser fabalis</i>	Гуска гуменник	mig	–	+

³ Цей вид часто позначають громіздкою назвою “буревісник середземноморський”.

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
35.	Anatidae	<i>Anser albifrons</i>	Гуска білолоба	–	–	+
36.	Anatidae	<i>Anser erythropus</i>	Гуска мала	–	–	b2
37.	Anatidae	<i>Chen caerulescens</i>	Гуска біла	fan	–	+
38.	Anatidae	<i>Cygnus cygnus</i>	Лебідь кликун	–	–	b2
39.	Anatidae	<i>Cygnus bewickii</i>	Лебідь малий	fan	3	b2
40.	Anatidae	<i>Cygnus olor</i>	Лебідь шипун	–	–	+
41.	Anatidae	<i>Tadorna tadorna</i>	Галагаз звичайний	–	–	b2
42.	Anatidae	<i>Tadorna ferruginea</i>	[Галагаз] огар	–	2	b2
43.	Anatidae	<i>Anas crecca</i>	Чирянка мала	–	–	+
44.	Anatidae	<i>Anas querquedula</i>	Чирянка велика	–	–	+
45.	Anatidae	<i>Anas penelope</i>	Качка свищ	–	–	+
46.	Anatidae	<i>Anas clypeata</i>	Качка широконоса	–	–	+
47.	Anatidae	<i>Anas platyrhynchos</i>	Качка крижень	–	–	+
48.	Anatidae	<i>Anas strepera</i>	Качка нерозень	–	–	+
49.	Anatidae	<i>Anas acuta</i>	Качка шилохвіст	–	–	+
50.	Anatidae	<i>Aythya nyroca</i>	Чернь білока	–	2	+
51.	Anatidae	<i>Aythya fuligula</i>	Чернь чубата	–	–	+
52.	Anatidae	<i>Aythya marila</i>	Чернь морська	–	–	+
53.	Anatidae	<i>Aythya ferina</i>	Чернь попелюх	–	–	+
54.	Anatidae	<i>Netta rufina</i>	Чернь червонодзьоба	–	–	+
55.	Anatidae	<i>Clangula hyemalis</i>	Морянка [довгохвоста]	fan	–	+
56.	Anatidae	<i>Bucephala clangula</i>	Гоголь [звичайний]	–	3	+
57.	Anatidae	<i>Oxyura leucocephala</i>	Савка [звичайна]	fan	4	b2
58.	Anatidae	<i>Somateria mollissima</i>	Гага [звичайна]	–	3	+
59.	Anatidae	<i>Melanitta nigra</i>	Турпан синьга	fan	–	+
60.	Anatidae	<i>Melanitta fusca</i>	Турпан звичайний	fan	–	+
61.	Anatidae	<i>Mergus serrator</i>	Крех середній	–	2	+
62.	Anatidae	<i>Mergus merganser</i>	Крех великий	–	–	+
63.	Anatidae	<i>Mergus albellus</i>	Крех малий	–	–	b2

Хижі, куроподібні, журавлеподібні

Ця група представлена у фауні України 52 видами 8-ми родин (табл. 9). У їх числі 33 види соколоподібних (родина скопові, яструбові, соколові), 7 видів куроподібних (тетерукові, фазанові) і 12 видів журавлеподібних (журавлеві, пастушкові, дрохові). Всі вони відносяться до переважно великих птахів, і стан популяції більшості з них є загрозливим. До “Червоної книги України” [1994] включено 20 видів хижих птахів, 1 вид куроподібних і 4 види журавлеподібних, більшість з видів (хижі — всі) включені у Додаток 2 до Бернської конвенції [Конвенція..., 1998; Птахи..., 2003]. Головними оглядами цих груп є два випуски “Фауни України”: “Хижі птахи” [Зубаровський, 1977] та “Курині. ... Журавлі...” [Кістяківський, 1957]. Список фауни узгоджено з останнім зведенням щодо орнітофауни України [Фесенко, Бокотей, 2002a].

Таблиця 11. Родини та види з рядів соколоподібні, куроподібні та журавлеподібні

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
Falconiformes			Ряд Соколоподібні			
64.	Pandionidae	<i>Pandion haliaetus</i>	Скопа	–	3	b2
65.	Accipitridae	<i>Pernius apivorus</i>	Осоїд	–	–	b2
66.	Accipitridae	<i>Milvus milvus</i>	Шуліка рудий	–	1	b2
67.	Accipitridae	<i>Milvus migrans</i>	Шуліка чорний	–	–	b2
68.	Accipitridae	<i>Circus cyaneus</i>	Лунь польовий	–	1	b2
69.	Accipitridae	<i>Circus macrourus</i>	Лунь степовий	–	1	b2
70.	Accipitridae	<i>Circus pygargus</i>	Лунь лучний	–	–	b2
71.	Accipitridae	<i>Circus aeruginosus</i>	Лунь очеретяний	–	–	b2
72.	Accipitridae	<i>Accipiter nisus</i>	Яструб малий	–	–	b2
73.	Accipitridae	<i>Accipiter brevipes</i>	Яструб тювик	–	4	b2
74.	Accipitridae	<i>Accipiter gentilis</i>	Яструб великий	–	–	b2
75.	Accipitridae	<i>Buteo lagopus</i>	Канюк зимняк	–	–	b2
76.	Accipitridae	<i>Buteo rufinus</i>	Канюк степовий	–	4	b2
77.	Accipitridae	<i>Buteo buteo</i>	Канюк звичайний	–	–	b2
78.	Accipitridae	<i>Circus gallicus</i>	Зміїд	–	3	b2
79.	Accipitridae	<i>Hieraetus pennatus</i>	Орел карлик	–	1	b2
80.	Accipitridae	<i>Aquila clanga</i>	Підорлик великий	–	3	b2
81.	Accipitridae	<i>Aquila pomarina</i>	Підорлик малий	–	3	b2
82.	Accipitridae	<i>Aquila rapax</i>	Орел степовий	fan	1	b2
83.	Accipitridae	<i>Aquila heliaca</i>	Орел-могильник	–	2	b2
84.	Accipitridae	<i>Aquila chrysaetos</i>	Орел беркут	–	3	b2
85.	Accipitridae	<i>Haliaeetus albicilla</i>	Орлан білохвіст	–	2	b2
86.	Accipitridae	<i>Aegypius monachus</i>	Гриф чорний	–	3	b2
87.	Accipitridae	<i>Gyps fulvus</i>	Сип білоголовий	–	2	b2
88.	Accipitridae	<i>Neophron percnopterus</i>	Стерв'ятник	fan	1	b2
89.	Falconidae	<i>Falco rusticolus</i>	Сокіл кречет	fan	–	b2
90.	Falconidae	<i>Falco peregrinus</i>	Сокіл сапсан	–	2	b2
91.	Falconidae	<i>Falco cherrug</i>	Сокіл балабан	–	3	b2
92.	Falconidae	<i>Falco vespertinus</i>	Сокіл кібчик	–	–	b2
93.	Falconidae	<i>Falco subbuteo</i>	Сокіл чеглок	–	–	b2
94.	Falconidae	<i>Falco columbarius</i>	Сокіл дербник	–	–	b2
95.	Falconidae	<i>Falco naumanni</i>	Боривітер степовий	–	2	b2
96.	Falconidae	<i>Falco tinnunculus</i>	Боривітер звичайний	–	–	b2
Galliformes			Ряд Куроподібні			
97.	Tetraonidae	<i>Tetraster bonasia</i>	Орябок	–	–	+
98.	Tetraonidae	<i>Lyrurus tetrix</i>	Тетерук	–	–	+
99.	Tetraonidae	<i>Tetrao urogallus</i>	Глушець	–	2	b2
100.	Phasianidae	<i>Alectoris chukar</i>	Кеклик	intr	–	+
101.	Phasianidae	<i>Perdix perdix</i>	Куріпка сіра	–	–	+
102.	Phasianidae	<i>Coturnix coturnix</i>	Перепілка	–	–	+
103.	Phasianidae	<i>Phasianus colchicus</i>	Фазан	–	–	+
Gruiformes			Ряд Журавлеподібні			
104.	Gruidae	<i>Grus leucogeranus</i>	Журавель білий	fan	–	b2

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
105.	Gruidae	<i>Grus grus</i>	Журавель сірий	–	2	b2
106.	Gruidae	<i>Anthropoides virgo</i>	Журавель степовий	–	1	b2
107.	Rallidae	<i>Rallus aquaticus</i>	Пастушок	–	–	+
108.	Rallidae	<i>Crex crex</i>	Деркач	–	–	b2
109.	Rallidae	<i>Porzana porzana</i>	Погонич звичайний	–	–	b2
110.	Rallidae	<i>Porzana parva</i>	Погонич малий	–	–	b2
111.	Rallidae	<i>Porzana pusilla</i>	Погонич крихітка	mrg	–	b2
112.	Rallidae	<i>Fulica atra</i>	Лиска	–	–	+
113.	Rallidae	<i>Gallinula chloropus</i>	Курочка водяна	–	–	+
114.	Otiidae	<i>Tetrax tetrax</i>	Хохітва	–	1	b2
115.	Otiidae	<i>Otis tarda</i>	Дрохва	–	2	b2

Зуйкоподібні: кулики і мартини

Ряд зуйкоподібних (Charadriiformes) обіймає різні групи куликів і мартинів, яких раніше розглядали як окремі ряди, “Limicolae” і “Lari” [Воїнственський, Кістяківський, 1962]. У фауні України зуйкоподібні представлені 70 видами [Фесенко, Бокотей, 2002a]. Це найбільш характерна і найбільш помітна група тетрапод наших водойм, як внутрішніх (річки, озера), так і морського узбережжя. У своїй більшості все це — наземногніздові види, що тримаються відкрито і нерідко формують гніздові колонії. Загалом група є вразливою, і 12 їх видів (10 куликів та по одному мартинів і кричків) внесено до “Червоної книги України” [1994], а 35 (частина куликів, всі мартини і крички) — у Додаток 2 до Бернської Конвенції [Конвенція..., 1998; Птахи..., 2003].

Головним оглядом є випуск 4 “Фауни України”, в якому група розглянута разом з деякими іншими рядами негоровинних птахів [Кістяківський, 1957]. Серед інших зведень варто згадати монографію “Колониальные гидрофильные птицы юга Украины”, цілком присвячену цій групі в найбільш багатих на її види приморських регіонах [Сюхин и др., 1988]. У материкових районах група представлена невеликою кількістю видів, звичайно не більше, ніж третиною повного фауністичного списку (табл. 12).

Таблиця 12. Родини і види ряду зуйкоподібних (Charadriiformes) у фауні України

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
Charadriiformes			Ряд Зуйкоподібні			
(Limicolae)			(Кулики)			
116.	Burhinidae	<i>Burhinus oedicnemus</i>	Лежень	–	3	b2
117.	Haematopodidae	<i>Haematopus ostralegus</i>	Кулик-сорока	–	3	+
118.	Charadriidae	<i>Pluvialis squatarola</i>	Сивка морська	mig	–	+
119.	Charadriidae	<i>Pluvialis fulva</i>	Сивка бурокрила	fan	–	+
120.	Charadriidae	<i>Pluvialis apricarius</i>	Сивка звичайна	mig	–	+

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
121.	Charadriidae	<i>Charadrius hiaticula</i>	Зуйок великий	mig	–	b2
122.	Charadriidae	<i>Charadrius dubius</i>	Зуйок малий	–	–	b2
123.	Charadriidae	<i>Charadrius alexandrinus</i>	Зуйок морський	–	3	b2
124.	Charadriidae	<i>Arenaria interpres</i>	Крем'яшник	mig	–	b2
125.	Charadriidae	<i>Eudromias morinellus</i>	Хрустан	mig	–	b2
126.	Charadriidae	<i>Vanellus vanellus</i>	Чайка звичайна	–	–	+
127.	Charadriidae	<i>Vanellochetusia leucura</i>	Чайка білохвоста	mrg	–	+
128.	Charadriidae	<i>Chettusia gregaria</i>	Чайка степова	fan	–	+
129.	Recurvirostridae	<i>Himantopus himantopus</i>	Кулик-довгоніг	–	2	b2
130.	Recurvirostridae	<i>Recurvirostra avosetta</i>	Чоботар [звичайний]	–	–	b2
131.	Scolopacidae	<i>Tringa ochropus</i>	Коловодник лісовий	–	–	b2
132.	Scolopacidae	<i>Tringa glareola</i>	Коловодник болотяний	mig	–	b2
133.	Scolopacidae	<i>Tringa totanus</i>	Коловодник звичайний	–	–	+
134.	Scolopacidae	<i>Tringa erythropus</i>	Коловодник щоголь	mig	–	+
135.	Scolopacidae	<i>Tringa nebularia</i>	Коловодник великий	mig	–	+
136.	Scolopacidae	<i>Tringa stagnatilis</i>	Коловодник ставковий	–	2	b2
137.	Scolopacidae	<i>Actitis hypoleucos</i>	Перевізник	–	–	b2
138.	Scolopacidae	<i>Xenus cinereus</i>	Мородунка	–	–	b2
139.	Scolopacidae	<i>Phalaropus fulicarius</i>	Плавунець плоскодзьобий	mrg	–	b2
140.	Scolopacidae	<i>Phalaropus lobatus</i>	Плавунець круглодзьобий	mig	–	b2
141.	Scolopacidae	<i>Philomachus pugnax</i>	Брижач (турухтан)	–	–	+
142.	Scolopacidae	<i>Calidris minuta</i>	Побережник малий	mig	–	b2
143.	Scolopacidae	<i>Calidris temminckii</i>	Побережник білохвостий	mig	–	b2
144.	Scolopacidae	<i>Calidris ferruginea</i>	Побережник червоноволий	mig	–	b2
145.	Scolopacidae	<i>Calidris alpina</i>	Побережник чорноволий	mig	–	b2
146.	Scolopacidae	<i>Calidris maritima</i>	Побережник морський	fan	–	b2
147.	Scolopacidae	<i>Calidris canutus</i>	Побережник ісландський	mig	–	+
148.	Scolopacidae	<i>Calidris alba</i>	Побережник білий	mig	–	b2
149.	Scolopacidae	<i>Tringites subruficollis</i>	Жовтоволик	mrg	–	+
150.	Scolopacidae	<i>Limicola falcinellus</i>	Побережник болотяний	mig	–	b2
151.	Scolopacidae	<i>Lymnocyptes minimus</i>	Баранець малий	mig	–	+
152.	Scolopacidae	<i>Gallinago gallinago</i>	Баранець звичайний	–	–	+
153.	Scolopacidae	<i>Gallinago media</i>	Баранець великий	–	–	b2
154.	Scolopacidae	<i>Scolopax rusticola</i>	Слуква (вальдшнеп)	–	–	+
155.	Scolopacidae	<i>Numenius arquata</i>	Кульон великий	–	2	+
156.	Scolopacidae	<i>Numenius phaeopus</i>	Кульон середній	mig	2	+
157.	Scolopacidae	<i>Numenius tenuirostris</i>	Кульон тонкодзьобий	fan	1	b2
158.	Scolopacidae	<i>Limosa limosa</i>	Грицик великий	–	–	+
159.	Scolopacidae	<i>Limosa lapponica</i>	Грицик малий	mig	–	+
160.	Glareolidae	<i>Glareola pratincola</i>	Дерихвіст лучний	–	2	b2
161.	Glareolidae	<i>Glareola nordmanni</i>	Дерихвіст степовий	–	1	b2
	(Lari)		(Мартини)			
162.	Stercorariidae	<i>Stercorarius pomarinus</i>	Поморник середній	mrg	–	+
163.	Stercorariidae	<i>Stercorarius parasiticus</i>	Поморник короткохвостий	mig	–	+
164.	Stercorariidae	<i>Stercorarius longicaudus</i>	Поморник довгохвостий	fan	–	+
165.	Laridae	<i>Larus ridibundus</i>	Мартин озерний	–	–	+
166.	Laridae	<i>Larus melanocephalus</i>	Мартин середземноморський	–	2	b2

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
167.	Laridae	<i>Larus minutus</i>	Мартин малий	–	–	b2
168.	Laridae	<i>Larus ichthyaetus</i>	Мартин каспійський	–	–	+
169.	Laridae	<i>Larus genei</i>	Мартин тонкодзьобий	–	–	b2
170.	Laridae	<i>Larus cahinans</i>	Мартин жовтоногий	–	–	+
171.	Laridae	<i>Larus argentatus</i>	Мартин сріблястий	mrg	–	–
172.	Laridae	<i>Larus hyperboreus</i>	Мартин полярний	fan	–	+
173.	Laridae	<i>Larus marinus</i>	Мартин морський	mrg	–	–
174.	Laridae	<i>Larus fuscus</i>	Мартин чорнокрилий	mig	–	–
175.	Laridae	<i>Larus canus</i>	Мартин сивий	–	–	+
176.	Laridae	<i>Rissa tridactyla</i>	Мартин трипалий	mrg	–	+
177.	Laridae	<i>Chlidonias hybrida</i>	Крячок білощокий	–	–	b2
178.	Laridae	<i>Chlidonias niger</i>	Крячок чорний	–	–	b2
179.	Laridae	<i>Chlidonias leucopterus</i>	Крячок білокрилий	–	–	b2
180.	Laridae	<i>Thalasseus sandvicensis</i>	Крячок рябодзьобий	–	–	b2
181.	Laridae	<i>Gelochelidon nilotica</i>	Крячок чорнодзьобий	–	–	b2
182.	Laridae	<i>Sterna hirundo</i>	Крячок річковий	–	–	b2
183.	Laridae	<i>Sterna paradisaea</i>	Крячок полярний	fan	–	b2
184.	Laridae	<i>Sterna albifrons</i>	Крячок малий	–	–	b2
185.	Laridae	<i>Hydroprogne caspia</i>	Чеграва каспійська	–	3	b2

Дрібні негоробині та сови

Ця група представлена у фауні України 9 рядами з невисокими показниками видового багатства: голуби (5 видів), зозулі (3), папуги (1), сови (13), стрижі (2), дрімлюги (1), одуди (1), ракші (4), дятли (10 видів). Серед них найбільш раритетним є ряд совоподібних (Strigiformes), 6 видів з якого внесені до “Червоної книги України” [Червона..., 1994] та всі — у Додаток 2 до Бернської конвенції. Монографічні описи цих рядів відсутні, за винятком опису голубоподібних у одному з випусків “Фауни України” [Кістяківський, 1957]. Обсяги груп і порядок наведення видів відповідають прийнятому тут за основу визначнику “Птахи фауни України” [Фесенко, Бокотей, 2002a].

Таблиця 13. Родини та види з рядів дрібних негоробиних птахів і сов: голуби, зозулі, папуги, сови, стрижі, дрімлюги, одуди, ракші, дятли

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
	Columbiformes		Ряд Голубоподібні			
186.	Columbidae	<i>Columba palumbus</i>	Голуб припугень	–	–	–
187.	Columbidae	<i>Columba oenas</i>	Голуб синяк	–	–	+
188.	Columbidae	<i>Columba livia</i>	Голуб сизий	–	–	+
189.	Columbidae	<i>Streptopelia decaocto</i>	Горлиця садова	inv.	–	+
190.	Columbidae	<i>Streptopelia turtur</i>	Горлиця звичайна	–	–	+
	Cuculiformes		Ряд Зозулеподібні			
191.	Cuculidae	<i>Cuculus canorus</i>	Зозуля звичайна	–	–	+

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
192.	Cuculidae	<i>Cuculus saturatus</i>	Зозуля глуха	fan	-	+
193.	Cuculidae	<i>Clamator glandarius</i>	Зозуля чубата	fan	-	b2
	Psittaciformes		Ряд Папугоподібні			
194.	Psittacidae	<i>Psittacula crameri</i>	Папуга Крамера	inv	-	-
	Strigiformes		Ряд Совоподібні			
195.	Tytonidae	<i>Tyto alba</i>	Сипуха	-	2	b2
196.	Strigidae	<i>Surnia ulula</i>	Сова яструбина	fan	-	b2
197.	Strigidae	<i>Nyctea scandiaca</i>	Сова біла	fan	-	b2
198.	Strigidae	<i>Asio otus</i>	Сова вухата	-	-	b2
199.	Strigidae	<i>Asio flammeus</i>	Сова болотяна	-	-	b2
200.	Strigidae	<i>Bubo bubo</i>	Пугач [звичайний]	-	2	b2
201.	Strigidae	<i>Otus scops</i>	Совка сплюшка	-	-	b2
202.	Strigidae	<i>Glaucidium passerinum</i>	Сичик горобиний	-	4	b2
203.	Strigidae	<i>Athene noctua</i>	Сич хатній	-	-	b2
204.	Strigidae	<i>Aegolius funereus</i>	Сич волохатий	-	4	b2
205.	Strigidae	<i>Strix aluco</i>	Сова сіра	-	-	b2
206.	Strigidae	<i>Strix uralensis</i>	Сова довгохвоста	-	4	b2
207.	Strigidae	<i>Strix nebulosa</i>	Сова бородата	-	3	b2
	Apodiformes		Ряд Стрижоподібні			
208.	Apodidae	<i>Apus apus</i>	Стриж чорний	-	-	+
209.	Apodidae	<i>Apus melba</i>	Стриж білочеревий	-	-	b2
	Caprimulgiformes		Ряд Дрімлюгоподібні			
210.	Caprimulgidae	<i>Caprimulgus europaeus</i>	Дрімлюга звичайна	-	-	b2
	Upupiformes		Ряд Одудоподібні			
211.	Upupidae	<i>Upupa epops</i>	Одуд звичайний	-	-	b2
	Coraciiformes		Ряд Ракшенподібні			
212.	Coraciidae	<i>Coracias garrulus</i>	Ракша сива	-	-	b2
213.	Alcedinidae	<i>Alcedo atthis</i>	Рибалочка блакитний	-	-	b2
214.	Meropidae	<i>Merops apiaster</i>	Бджолоїдка звичайна	-	-	b2
215.	Meropidae	<i>Merops superciliosus</i>	Бджолоїдка зелена	fan	-	+
	Piciformes		Ряд Дятлоподібні			
216.	Picidae	<i>Jynx torquilla</i>	Крутиголовка	-	-	b2
217.	Picidae	<i>Dryocopus martius</i>	Жовна чорна	-	-	b2
218.	Picidae	<i>Picus⁴ canus</i>	Жовна сива	-	-	b2
219.	Picidae	<i>Picus viridis</i>	Жовна зелена	-	-	b2
220.	Picidae	<i>Dendrocopos major</i>	Дятел великий	-	-	b2
221.	Picidae	<i>Dendrocopos syriacus</i>	Дятел сирійський	inv	-	b2
222.	Picidae	<i>Dendrocopos medius</i>	Дятел середній	-	-	b2
223.	Picidae	<i>Dendrocopos leucotos</i>	Дятел білоспинний	-	-	b2
224.	Picidae	<i>Dendrocopos minor</i>	Дятел малий	-	-	b2
225.	Picidae	<i>Picoides tridactylus</i>	Дятел трипалій	-	-	b2

⁴ Назви дятлів роду *Picus* та сорок роду *Pica* (обидва є у фауні України) фактично є омонімами, назва родини Picidae та ряду Piciformes походить саме від назви *Picus*.

І. Загороднюк: Наземні хребетні України та їх охоронні категорії (Ужгород, 2004)

ЧАСТИНА 5. ПТАХИ ГОРОБІНИ (AVES PASSERIFORMES)

Загальна характеристика

Ряд горобцеподібних (Passeriformes) — найчисленніша група наземних хребетних нашої фауни. Загалом фауна горобиних включає 152 види з 22-х родин, найбагатшими з яких є славкові (32 види), мухоловкові (24), в'юркові (17), вівсянкові (14), плискові (10), жайворонкові (9), синицеві (8 видів). З цього числа видів до “Червоної книги України” [1994] включено лише 8 видів (5,3 %). Обидві найбагатші родини — славкові [Кривицький, 2000] і мухоловкові [Пекло, 1987] — мають монографічні описи.

Таблиця 14. Представленість різних родин горобцеподібних птахів у фауні України

Група родин	Родина	Видів	ЧКУ
1. Ластівки й плиски	Hirundinidae — Ластівкові	5	0
— “ —	Alaudidae — Жайворонокові	9	0
— “ —	Motacillidae — Плискові	10	0
2. Крупні горобини	Laniidae — Сорокопудові	4	2
— “ —	Oriolidae — Вивільгові	1	0
— “ —	Sturnidae — Шпакові	2	1
— “ —	Corvidae — Воронові	8	1
— “ —	Bombacillidae — Омелюхові	1	0
— “ —	Cinclidae — Пронуркові	1	0
3. “Тонкодзьобі”	Troglodytidae — Кропивникові	1	0
— “ —	Prunellidae — Тинівкові	3	1
— “ —	Sylviidae — Славкові	32	1
— “ —	Regulidae — Золотомушкові	2	1
— “ —	Muscicapidae — Мухоловкові	24	1
4. Синиці та повзики	Paradoxornithidae — Суторові	1	0
— “ —	Aegithalidae — Егіталові	1	0
— “ —	Paridae — Синицеві	8	0
— “ —	Sittidae — Повзикові	2	0
— “ —	Certhiidae — Підкоришникові	2	0
5. “Товстодзьобі”	Passeridae — Горобцеві	4	0
— “ —	Fringillidae — В'юркові	17	0
— “ —	Emberizidae — Вівсянкові	14	1
Разом	22 родини	152	9

Окрім того, горобиних описано в цитованих вище оглядах орнітофауни. Список фауни узгоджено з визначником Г. Фесенка і А. Бокотея [2002а], проте внесено деякі зміни в українських назвах птахів⁵. Обсяги надвидових груп і порядок наведення видів узгоджені з цитованим тут оглядом (зміна стосується лише кропивників, для зручності поданих після крупних горобиних). Показники видового багатства родин узагальнено в таблиці 14.

Ластівки, жайворонки, плиски

Невелика група птахів, що обіймає 24 види 3-х родин: ластівкових (5 видів), жайворонкових (9 видів) і плискових (10 видів). Частина видів є складною для визначення у зв'язку з наявністю морфологічно подібних пар, переважно в родині плискових [Загороднюк, Фесенко, 2004]. “Червонокнижних” видів у цій групі немає, 19 видів внесено у Додаток 2 до Бернської конвенції.

Таблиця 15. Родини і види горобиних з групи “ластівки – жайворонки – плиски”

N	Родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
1.	Hirundinidae	<i>Riparia riparia</i>	Ластівка берегова	–	–	b2
2.	Hirundinidae	<i>Ptyonoprogne rupestris</i>	Ластівка скельна	fan	–	b2
3.	Hirundinidae	<i>Hirundo rustica</i>	Ластівка сільська	–	–	b2
4.	Hirundinidae	<i>Hirundo daurica</i>	Ластівка даурська	fan	–	b2
5.	Hirundinidae	<i>Delichon urbica</i>	Ластівка міська	–	–	b2
6.	Alaudidae	<i>Calandrella cinerea</i>	Жайворонок малий	–	–	b2
7.	Alaudidae	<i>Calandrella rufescens</i>	Жайворонок сирій	–	–	b2
8.	Alaudidae	<i>Melanocorypha calandra</i>	Жайворонок степовий	–	–	b2
9.	Alaudidae	<i>Melanocorypha leucoptera</i>	Жайворонок білокрилий	mrg	–	b2
10.	Alaudidae	<i>Melanocorypha yeltoniensis</i>	Жайворонок чорний	mrg	–	b2
11.	Alaudidae	<i>Eremophila alpestris</i>	Жайворонок рогатий	–	–	b2
12.	Alaudidae	<i>Alauda arvensis</i>	Жайворонок польовий	–	–	+
13.	Alaudidae	<i>Lullula arborea</i>	Жайворонок лісовий	–	–	+
14.	Alaudidae	<i>Galerida cristata</i>	Посмітюха чубатий	–	–	+
15.	Motacillidae	<i>Anthus cervinus</i>	Щеврик червоногрудий	mig	–	b2
16.	Motacillidae	<i>Anthus spinoletta</i>	Щеврик гірський	–	–	b2
17.	Motacillidae	<i>Anthus campestris</i>	Щеврик польовий	–	–	b2
18.	Motacillidae	<i>Anthus trivialis</i>	Щеврик лісовий	–	–	b2
19.	Motacillidae	<i>Anthus pratensis</i>	Щеврик лучний	–	–	b2
20.	Motacillidae	<i>Motacilla flava</i>	Плиска жовта	–	–	b2
21.	Motacillidae	<i>Motacilla feldegg</i>	Плиска чорноголова	–	–	b2
22.	Motacillidae	<i>Motacilla citreola</i>	Плиска жовтоголова	–	–	b2
23.	Motacillidae	<i>Motacilla cinerea</i>	Плиска гірська	–	–	b2
24.	Motacillidae	<i>Motacilla alba</i>	Плиска біла	–	–	b2

⁵ Зокрема, вжито “славка” замість “кропив’янка”, “чекан” замість “трав’янка”; замінено деякі громіздкі назви: “суторові” замість “вусатосиницеві”, “егіталові” замість “довгохвостосиницеві”.

Крупні горобині

Ця невелика група горобиних птахів включає 17 видів з 6-ти родин, 3 види внесено до Червоної книги України [1994] та 9 видів — у Додаток 2 до Бернської конвенції. Дані про них узагальнено в таблиці 16.

Таблиця 16. Родини та види родин крупні горобиних у фауні України

N	Родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
25.	Laniidae	<i>Lanius collurio</i>	Сорокопуд терновий	–	–	b2
26.	Laniidae	<i>Lanius senator</i>	Сорокопуд червоноголовий	mig	3	b2
27.	Laniidae	<i>Lanius excubitor</i>	Сорокопуд сирій	–	4	b2
28.	Laniidae	<i>Lanius minor</i>	Сорокопуд чорнолобий	–	–	b2
29.	Oriolidae	<i>Oriolus oriolus</i>	Вивільга звичайна	–	–	b2
30.	Sturnidae	<i>Sturnus vulgaris</i>	Шпак звичайний	–	–	–
31.	Sturnidae	<i>Sturnus roseus</i>	Шпак рожевий	–	3	b2
32.	Corvidae	<i>Perisoreus infaustus</i>	Сойка сибірська (кукша)	fan	–	b2
33.	Corvidae	<i>Garrulus glandarius</i>	Сойка звичайна	–	–	–
34.	Corvidae	<i>Pica pica</i>	Сорока звичайна	–	–	–
35.	Corvidae	<i>Nucifraga caryocatactes</i>	Горіхівка [звичайна]	–	–	b2
36.	Corvidae	<i>Corvus monedula</i>	[Ворона] галка	–	–	–
37.	Corvidae	<i>Corvus frugilegus</i>	[Ворона] грак	–	–	–
38.	Corvidae	<i>Corvus cornix</i>	Ворона сіра	–	–	–
39.	Corvidae	<i>Corvus corax</i>	[Ворона] крук	–	–	+
40.	Bombycillidae	<i>Bombycilla garrulus</i>	Омелюх звичайний	–	–	b2
41.	Cinclidae	<i>Cinclus cinclus</i>	Пронурок [звичайний]	–	–	b2

Кропивники, тинівки, славки, мухоловки

Група включає дві найчисленніші родини птахів нашої фауни: як за видовим обсягом, так і загальними показниками чисельності. До їх складу входить чимало проблемних видів, як за рахунок морфологічно близьких видів, аловидових пар і пар, що гібридизують, так і залітних видів, мало відомих і часом мало відмінних від місцевих видів [Степанян, 1983; Загороднюк, Фесенко, 2004]. Загалом у фауні України є 62 види цієї групи, у тому числі 1 вид родини кропивникових, 3 види — тиніткових, 32 — славкових, два — золотомушкових, 24 — мухоловкових (вкл. дроздових).

Ця частина фауни докладно описана в монографічних зведеннях, і для двох найбільших за видовим складом родин є сучасні огляди — для славкових [Кривицький, 2000] і мухоловкових [Пекло, 1987]. Попри високу частку рідкісних видів охоронних статус за “Червоною книгою України” мають лише 4 види [ЧКУ, 1994], проте більшість видів (57) включено у Додаток 2 до Бернської конвенції [Конвенція..., 1994; Птахи..., 2003] (табл. 17).

Таблиця 17. Родини та види горобиних птахів з групи “тонкодзьобих”

N	Родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
42.	Troglodytidae	<i>Troglodytes troglodytes</i>	Кропивник (волове очко)	–	–	b2
43.	Prunellidae	<i>Prunella montanella</i>	Тинівка сибірська	fan	–	b2
44.	Prunellidae	<i>Prunella modularis</i>	Тинівка лісова	–	–	b2
45.	Prunellidae	<i>Prunella collaris</i>	Тинівка альпійська	–	4	b2
46.	Sylviidae	<i>Locustella luscinioides</i>	Кобилочка солов'їна	–	–	b2
47.	Sylviidae	<i>Locustella fluviatilis</i>	Кобилочка річкова	–	–	b2
48.	Sylviidae	<i>Locustella naevia</i>	Кобилочка цвіркун	–	–	b2
49.	Sylviidae	<i>Luscinia melanopogon</i>	Очеретянка тонкодзьоба	–	–	b2
50.	Sylviidae	<i>Acrocephalus paludicola</i>	Очеретянка прудка	–	3	b2
51.	Sylviidae	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	Очеретянка барсучок	–	–	b2
52.	Sylviidae	<i>Acrocephalus agricola</i>	Очеретянка індійська	–	–	b2
53.	Sylviidae	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	Очеретянка ставкова	–	–	b2
54.	Sylviidae	<i>Acrocephalus palustris</i>	Очеретянка чагарникова	–	–	b2
55.	Sylviidae	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	Очеретянка велика	–	–	b2
56.	Sylviidae	<i>Acrocephalus dumetorum</i>	Очеретянка садова	–	–	b2
57.	Sylviidae	<i>Cettia cetti</i>	Очеретянка широкохвоста	mrg	–	b2
58.	Sylviidae	<i>Hippolais pallida</i>	Берестянка біла	–	–	b2
59.	Sylviidae	<i>Hippolais caligata</i>	Берестянка мала	–	–	b2
60.	Sylviidae	<i>Hippolais icterina</i>	Берестянка звичайна	–	–	b2
61.	Sylviidae	<i>Sylvia atricapilla</i>	Славка чорноголова	–	–	b2
62.	Sylviidae	<i>Sylvia hortensis</i>	Славка співоча	fan	–	b2
63.	Sylviidae	<i>Sylvia melanocephala</i>	Славка сардинська	fan	–	b2
64.	Sylviidae	<i>Sylvia nisoria</i>	Славка яструбина	–	–	b2
65.	Sylviidae	<i>Sylvia rueppelli</i>	Славка Рюппеля	fan	–	b2
66.	Sylviidae	<i>Sylvia cantillans</i>	Славка червоноголова	–	–	b2
67.	Sylviidae	<i>Sylvia borin</i>	Славка садова	–	–	b2
68.	Sylviidae	<i>Sylvia curruca</i>	Славка прудка	–	–	b2
69.	Sylviidae	<i>Sylvia communis</i>	Славка сіра	–	–	b2
70.	Sylviidae	<i>Phylloscopus collybita</i>	Вівчарик ковалик	–	–	b2
71.	Sylviidae	<i>Phylloscopus trochilus</i>	Вівчарик весняний	–	–	b2
72.	Sylviidae	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	Вівчарик жовтобровий	–	–	b2
73.	Sylviidae	<i>Phylloscopus trochiloides</i>	Вівчарик зелений	–	–	b2
74.	Sylviidae	<i>Phylloscopus nitidus</i>	Вівчарик жовточеревий	–	–	b2
75.	Sylviidae	<i>Phylloscopus schwarzi</i>	Вівчарик товстодзьобий	fan	–	b2
76.	Sylviidae	<i>Phylloscopus inornatus</i>	Вівчарик лісовий	fan	–	b2
77.	Sylviidae	<i>Phylloscopus proregulus</i>	Вівчарик золотомушковий	fan	–	b2
78.	Regulidae	<i>Regulus regulus</i>	Золотомушка жовточуба	–	–	b2
79.	Regulidae	<i>Regulus ingicapillus</i>	Золотомушка червоночуба	–	4	b2
80.	Muscicapidae	<i>Muscicapa striata</i>	Мухоловка сіра	–	–	b2
81.	Muscicapidae	<i>Ficedula parva</i>	Мухоловка мала	–	–	b2
82.	Muscicapidae	<i>Ficedula hypoleuca</i>	Мухоловка строката	–	–	b2
83.	Muscicapidae	<i>Ficedula albicollis</i>	Мухоловка білошия	–	–	b2
84.	Muscicapidae	<i>Saxicola rubetra</i>	Чекан лучний	–	–	b2
85.	Muscicapidae	<i>Saxicola torquata</i>	Чекан чорноголовий	–	–	b2
86.	Muscicapidae	<i>Oenanthe oenanthe</i>	Кам'янка звичайна	–	–	b2

N	Родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
87.	Muscicapidae	<i>Oenanthe isabellina</i>	Кам'янка попеляста	–	–	b2
88.	Muscicapidae	<i>Oenanthe pleschanka</i>	Кам'янка лиса	–	–	b2
89.	Muscicapidae	<i>Oenanthe hispanica</i>	Кам'янка іспанська	–	–	b2
90.	Muscicapidae	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	Горихвістка звичайна	–	–	b2
91.	Muscicapidae	<i>Phoenicurus ochruros</i>	Горихвістка чорна	–	–	b2
92.	Muscicapidae	<i>Erithacus rubecula</i>	Вільшанка звичайна	–	–	b2
93.	Muscicapidae	<i>Luscinia luscinia</i>	Соловейко східний	–	–	b2
94.	Muscicapidae	<i>Luscinia megarhynchos</i>	Соловейко західний	–	–	b2
95.	Muscicapidae	<i>Luscinia svecica</i>	Соловейко синьошийка	–	–	b2
96.	Muscicapidae	<i>Monticola saxatilis</i>	Скеляр строкатий	–	4	b2
97.	Muscicapidae	<i>Monticola solitarius</i>	Скеляр синій	fan	–	b2
98.	Muscicapidae	<i>Turdus pilaris</i>	Дрізд чикотень	–	–	+
99.	Muscicapidae	<i>Turdus torquatus</i>	Дрізд гірський	–	–	b2
100.	Muscicapidae	<i>Turdus merula</i>	Дрізд чорний	–	–	+
101.	Muscicapidae	<i>Turdus iliacus</i>	Дрізд білобровий	–	–	+
102.	Muscicapidae	<i>Turdus philomelos</i>	Дрізд співочий	–	–	+
103.	Muscicapidae	<i>Turdus viscivorus</i>	Дрізд-омелюх	–	–	+

Синиці, повзики, підкоришники

Невелика за обсягом група (14 видів) з адаптаціями до життя в кронах дерев. Більшість видів є звичайними для всіх типів лісонасаджень і парків. Група докладно описана в монографії М. Воїнственського [1949]. Вразливих видів, що внесені до “Червоної книги України”, у цій групі немає, проте всі вони внесені до Додатку 2 до Бернської конвенції. Дані щодо систематичного складу та охоронних категорій групи узагальнено в таблиці 18.

Таблиця 18. Родини і види з групи синицевих, повзиків, підкоришників

N	Родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
104.	Paradoxornithidae	<i>Panurus biarmicus</i>	Синиця вусата	–	–	b2
105.	Aegithalidae	<i>Aegithalos caudatus</i>	Синиця довгохвоста	–	–	b2
106.	Paridae	<i>Remiz pendulinus</i>	Ремез звичайний	–	–	b2
107.	Paridae	<i>Parus caeruleus</i>	Синиця блакитна	–	–	b2
108.	Paridae	<i>Parus cyanus</i>	Синиця біла	–	–	b2
109.	Paridae	<i>Parus cristatus</i>	Синиця чубата	–	–	b2
110.	Paridae	<i>Parus montanus</i>	Синиця пухляк	–	–	b2
111.	Paridae	<i>Parus palustris</i>	Синиця болотяна	–	–	b2
112.	Paridae	<i>Parus ater</i>	Синиця чорна	–	–	b2
113.	Paridae	<i>Parus major</i>	Синиця велика	–	–	b2
114.	Sittidae	<i>Tichodroma muraria</i>	Стінолаз [звичайний]	fan	–	b2
115.	Sittidae	<i>Sitta europaea</i>	Повзик звичайний	–	–	b2
116.	Certhiidae	<i>Certhia familiaris</i>	Підкоришник звичайний	–	–	b2
117.	Certhiidae	<i>Certhia brachydactyla</i>	Підкоришник короткопалий	–	–	b2

Горобці, в'юрки, вівсянки

Ця група обіймає найвідоміших і найпомітніших дрібних горобиних, у тому числі горобців, зябликів, щигликів, снігурів, вівсянок. У фауні України є 35 видів, лише один з них — вівсянка чорноголова — має охоронну категорію за Червоною книгою України [1994], переважна більшість видів (26) включена у Додаток 2 до Бернської конвенції [Конвенція..., 1998] (табл. 19).

Таблиця 19. Родини і види “товстобзьодих” горобиних (горобці, в'юрки, вівсянки)

N	Родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
118.	Passeridae	<i>Passer domesticus</i>	Горобець хатній	–	–	–
119.	Passeridae	<i>Passer montanus</i>	Горобець польовий	–	–	+
120.	Passeridae	<i>Passer hispaniolensis</i>	Горобець чорногрудий	fan	–	+
121.	Passeridae	<i>Montifringilla nivalis</i>	В'юрок сніговий	fan	–	b2
122.	Fringillidae	<i>Fringilla montifringilla</i>	В'юрок звичайний	–	–	+
123.	Fringillidae	<i>Fringilla coelebs</i>	[В'юрок]-зяблик	–	–	+
124.	Fringillidae	<i>Serinus serinus</i>	Щедрик канарковий	inv	–	b2
125.	Fringillidae	<i>Spinus spinus</i>	Чиж [звичайний]	–	–	b2
126.	Fringillidae	<i>Chloris chloris</i>	Зеленяк [звичайний]	–	–	b2
127.	Fringillidae	<i>Carduelis carduelis</i>	Щиглик звичайний	–	–	b2
128.	Fringillidae	<i>Acanthis cannabina</i>	Чечітка коноплянка	–	–	b2
129.	Fringillidae	<i>Acanthis flammula</i>	Чечітка звичайна	–	–	b2
130.	Fringillidae	<i>Acanthis hornemanni</i>	Чечітка біла	fan	–	b2
131.	Fringillidae	<i>Acanthis flavirostris</i>	Чечітка гірська	fan	–	b2
132.	Fringillidae	<i>Carpodacus erythrinus</i>	Чечевиця звичайна	–	–	b2
133.	Fringillidae	<i>Pinnicola enucleator</i>	Смеречник [звичайний]	fan	–	b2
134.	Fringillidae	<i>Loxia curvirostra</i>	Шишкар ялиновий	–	–	b2
135.	Fringillidae	<i>Loxia pytyopsittacus</i>	Шишкар сосновий	mrg	–	b2
136.	Fringillidae	<i>Loxia leucoptera</i>	Шишкар білокрилий	–	–	b2
137.	Fringillidae	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	Снігур [звичайний]	–	–	+
138.	Fringillidae	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	Костогриз [звичайний]	–	–	b2
139.	Emberizidae	<i>Emberiza calandra</i>	Вівсянка просянка	–	–	+
140.	Emberizidae	<i>Emberiza leucocephala</i>	Вівсянка білоголова	mrg	–	b2
141.	Emberizidae	<i>Emberiza citrinella</i>	Вівсянка звичайна	–	–	b2
142.	Emberizidae	<i>Emberiza cirrus</i>	Вівсянка городня	fan	–	b2
143.	Emberizidae	<i>Emberiza schoeniclus</i>	Вівсянка очеретяна	–	–	b2
144.	Emberizidae	<i>Emberiza cia</i>	Вівсянка гірська	–	–	b2
145.	Emberizidae	<i>Emberiza rustica</i>	Вівсянка ремез	fan	–	b2
146.	Emberizidae	<i>Emberiza pusilla</i>	Вівсянка крихітка	fan	–	b2
147.	Emberizidae	<i>Emberiza melanocephala</i>	Вівсянка чорноголова	–	4	b2
148.	Emberizidae	<i>Emberiza aureola</i>	Вівсянка лучна	–	–	b2
149.	Emberizidae	<i>Emberiza hortulana</i>	Вівсянка садова	–	–	+
150.	Emberizidae	<i>Emberiza buchanani</i>	Вівсянка скельна	fan	–	+
151.	Emberizidae	<i>Calcarius lapponicus</i>	Подорожник лапландський	–	–	b2
152.	Emberizidae	<i>Plectrophenax nivalis</i>	Пуночка [звичайна]	–	–	b2

І. Загороднюк: Наземні хребетні України та їх охоронні категорії (Ужгород, 2004)

ЧАСТИНА 6. ССАВЦІ (MAMMALIA)

Загальна характеристика

Клас ссавців представлений у фауні регіону інфракласом плацентарних (Eutheria), а саме когортою епітерій (Epitheria)⁶. Головними зведеннями щодо фауни України є: “Звірі УРСР” [Мигулін, 1938], перший випуск тому “Ссавці” серії “Фауна України” [Абеленцев та ін., 1956], “Звірі західних областей України” [Татаринів, 1956], “Теріофауна Карпатського заповідника” [Загороднюк та ін., 1997], “Млекопитающие Крыма” [Дулицкий, 2001], “Ссавці фауни України...” [Сокур, 1960] та “Визначник звірів УРСР” [Корнеєв, 1965]. Історичні зміни теріофауни аналізуються у працях І. Сокура [1961] та С. Кірікова [1960, 1979, 1983]. З оглядів фауни світу варто згадати три: характеристика рядів і родів — В. Соколова [1990], таксономія і видовий склад — Д. Уїлсона з Д. Рідером [Wilson, Reeder, 1993] та І. Павлінова з кол. [1987, 1995]. Докладна інформація викладена у визначнику З. Пуцка [Pucek, 1984].

Сучасні погляди на таксономію і видовий склад фауни України викладено у працях автора [Загороднюк, 1998а-б; Загороднюк, 2001а та ін.]. Видовий склад теріофауни України згідно з сучасними поглядами в порівнянні зі зведенням О. Корнеєва [1965] (було 102 види) збільшився приблизно на 20% [Загороднюк, 1998б]. Ці зміни сталися, насамперед, через ревізію складу політипних груп (види-двійники, алловоди тощо). Докладний аналіз сучасного складу фауни та огляд провідних публікацій щодо складу фауни та поширення видів ссавців фауни України наведено у зведенні “Ключі до визначення вищих таксонів ссавців України...” [Загороднюк, 1998в].

В основу списку покладено перелік таксонів, наведений у зведенні “Ссавці України під охороною Бернської конвенції” [Ссавці..., 1999], з уточненнями. Нумерація видів у всіх таблицях суцільна. До списку включено вимерлі, інвазійні та фантомні види. З урахуванням цих даних обсяг фауни складає 136 видів, у тому числі 41 вид включений до другого видання ЧКУ (табл. 20) та 50 видів, включених у Додаток 2 до Бернської конвенції.

⁶ Згадані вищі таксони мають також типіфіковані назви, основані на назві *Canis* L. (зокрема, *Caniodes* = *Mammalia*, *Caniiformes* = *Carnivora* seu *Ferae*, *Canidae*).

Таблиця 20. Представленість різних груп ссавців в складі фауни України

Група рядів (наряд)	Ряд	Видів	ЧКУ
Insectivora — комахоїди	Erinaceiformes — Їжакоподібні	3	1
— “ —	Soriciformes — Мідицеподібні	11	3
Archonta — архонти	Vespertilioniformes — Лиликоподібні	28	12
Ferae — хижі	Caniformes — Вовкоподібні	22	9
Glires — гризуни	Leporiformes — Зайцеподібні	3	1
— “ —	Muriformes — Мишоподібні (non-Muroidea)	20	5
— “ —	— “ — (надродина Muroidea)	32	6
Ungulata — унгуляти	Delphiniformes — Дельфіноподібні	4	3
— “ —	Equiformes — Конеподібні	2	0
— “ —	Cerviformes — Оленеподібні	11	1
Разом	9 рядів	136	41

Комахоїдні, кажани та хижі

Одна з найкраще досліджених груп ссавців, що об’єднує три ряди. Більшість родин і видів докладно описано у спеціальних випусках “Фауни України”, у тому числі ряди кажанів і комахоїдних [Абеленцев, Попов, 1956; Абеленцев, Підоплічко, 1956], а також родину тхоревих [Абеленцев, 1968; також див.: Новиков, 1956]. Бібліографічні огляди щодо окремих родів і видів вміщено у виданні “Ссавці України під охороною Бернської конвенції” [Ссавці..., 1999] і “Кажани України та суміжних країн” [Загороднюк та ін., 2002].

Більшість видів цих трьох рядів є консументами II порядку, тобто посідають вершини трофічних пірамід, у зв’язку з чим ця частина фауни є найбільш вразливою. Відповідно, значна частина видів внесена у різноманітні червоні списки. Зокрема, до другого видання “Червоної книги України” [1994] внесено 1 із 3-х видів ряду їжакоподібних, 3 із 11 наявних видів мідицеподібних, 12 із 28 видів кажанів, 9 із 22 видів собакоподібних. Загалом це — 26 видів із 65 наявних, тобто 40 % наявного видового складу.

Ця частина фауни змінюється найбільш динамічно, переважно внаслідок згасання популяцій одних видів (хохуля, печерні кажани, види тхоревих), природних інвазій (деякі види родини лиликових і собачих), а також внаслідок інтродукції чужоземних видів (переважно тхореві). Видовий статус частини форм вимагає підтвердження (напр., мідія кавказька), інші “нові” види присутні незаперечно (нічниця степова, вухань гірський). Наявність деяких видів лише припускається (мідія середня). Таксономія та українські назви комахоїдних і хижих подаються за відповідними оглядами автора [Загороднюк, 2001а; Загороднюк, 2001б; Загороднюк та ін., 2002 з доповн.]. Розподіл родин, родів і видів за рядами виглядає так (табл. 21).

Таблиця 21. Родини та види з рядів комахоїдні, кажани та хижі

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
	Erinaceiformes		Ряд Їжакоподібні			
1.	Erinaceidae	<i>Erinaceus concolor</i>	Їжак білочеревий	—	—	—
2.	Erinaceidae	<i>Erinaceus europaeus</i>	Їжак європейський	fan	—	+
3.	Erinaceidae	<i>Hemiechinus auritus</i>	Їжак вухатий	—	3	—
	Soriciformes		Ряд Мідицеподібні			
4.	Talpidae	<i>Talpa europaea</i>	Кріт європейський	—	—	—
5.	Talpidae	<i>Desmana moschata</i>	Хохуля руська	—	1	b2
6.	Soricidae	<i>Crocidura suaveolens</i>	Білозубка мала	—	—	+
7.	Soricidae	<i>Crocidura leucodon</i>	Білозубка велика	—	—	+
8.	Soricidae	<i>Neomys anomalus</i>	Рясоніжка мала	—	3	+
9.	Soricidae	<i>Neomys fodiens</i>	Рясоніжка водяна	—	—	+
10.	Soricidae	<i>Sorex alpinus</i>	Мідія альпійська	—	4	+
11.	Soricidae	<i>Sorex minutus</i>	Мідія мала	—	—	+
12.	Soricidae	<i>Sorex volnuchini</i>	Мідія кавказька	—	—	+
13.	Soricidae	<i>Sorex caecutiens</i>	Мідія середня	fan	—	+
14.	Soricidae	<i>Sorex araneus</i> ⁷	Мідія звичайна	—	—	+
	Vespertilioniformes		Ряд Лиликоподібні			
15.	Rhinolophidae	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	Підковик малий	—	2	b2
16.	Rhinolophidae	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	Підковик великий ⁸	—	2	b2
17.	Vespertilionidae	<i>Miniopterus schreibersii</i>	Довгокрил звичайний	ext	2	b2
18.	Vespertilionidae	<i>Myotis blythii</i>	Нічниця гостровуха	—	—	b2
19.	Vespertilionidae	<i>Myotis myotis</i>	Нічниця велика	—	—	b2
20.	Vespertilionidae	<i>Myotis bechsteinii</i>	Нічниця довговуха	—	3	b2
21.	Vespertilionidae	<i>Myotis nattereri</i>	Нічниця війчаста	—	3	b2
22.	Vespertilionidae	<i>Myotis emarginatus</i>	Нічниця триколірна	—	3	b2
23.	Vespertilionidae	<i>Myotis brandtii</i>	Нічниця Брандта	—	—	b2
24.	Vespertilionidae	<i>Myotis mystacinus</i>	Нічниця вусата	—	—	b2
25.	Vespertilionidae	<i>Myotis aurascens</i>	Нічниця степова	—	—	b2
26.	Vespertilionidae	<i>Leuconoe daubentonii</i>	Нічниця водяна	—	—	b2
27.	Vespertilionidae	<i>Leuconoe dasycneme</i>	Нічниця ставкова	—	3	b2
28.	Vespertilionidae	<i>Plecotus auritus</i>	Вухань звичайний	—	—	b2
29.	Vespertilionidae	<i>Plecotus macrobullaris</i>	Вухань гірський	—	—	b2
30.	Vespertilionidae	<i>Plecotus austriacus</i>	Вухань австрійський	—	—	b2
31.	Vespertilionidae	<i>Barbastella barbastellus</i>	Широковух звичайний	—	3	b2
32.	Vespertilionidae	<i>Nyctalus leisleri</i>	Вечірниця мала	—	3	b2
33.	Vespertilionidae	<i>Nyctalus noctula</i>	Вечірниця руда	—	—	b2
34.	Vespertilionidae	<i>Nyctalus lasiopterus</i>	Вечірниця велика	mig	3	b2
35.	Vespertilionidae	<i>Pipistrellus kuhlii</i>	Нетопир білосмутий	inv	3	b2
36.	Vespertilionidae	<i>Pipistrellus nathusii</i>	Нетопир лісовий	—	—	b2
37.	Vespertilionidae	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	Нетопир звичайний	—	—	+
38.	Vespertilionidae	<i>Pipistrellus pygmaeus</i>	Нетопир пігмей	—	—	+

⁷ Вид *Sorex araneus* наводиться у широкому розумінні, вкл. нижньодніпровську *S. a. averini*.

⁸ Вказівки на знахідки в Криму видів *Rhinolophus euryale* та *R. mehelyi* автор відносить до неправильно ідентифікованих молодих особин підковика великого.

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
39.	Vespertilionidae	<i>Hypsugo savii</i>	Нетопир гірський	–	3	b2
40.	Vespertilionidae	<i>Vespertilio murinus</i>	Лилик двоколірний	–	–	b2
41.	Vespertilionidae	<i>Eptesicus serotinus</i>	Пергач пізній	–	–	b2
42.	Vespertilionidae	<i>Eptesicus nilssonii</i>	Пергач північний	–	–	b2
Caniformes			Ряд Вовкоподібні			
43.	Canidae	<i>Nyctereutes procyonoides</i>	Єнот усурійський	intr	–	–
44.	Canidae	<i>Canis lupus</i>	Вовк сірий	–	–	b2
45.	Canidae	<i>Canis aureus</i>	[Вовк] шакал	inv	–	–
46.	Canidae	<i>Vulpes vulpes</i>	Лисиця звичайна	–	–	–
47.	Canidae	<i>Vulpes corsac</i>	Лисиця корсак	–	–	–
48.	Ursidae	<i>Ursus arctos</i>	Ведмідь бурий	–	–	b2
49.	Phocidae	<i>Monachus monachus</i>	Тюлень білочеревий	ext	1	b2
50.	Procyonidae	<i>Procyon lotor</i>	Єнот-полоскун	intr	–	–
51.	Mustelidae	<i>Mustela erminea</i>	[Тхір] горностай	–	4	+
52.	Mustelidae	<i>Mustela nivalis</i>	[Тхір] ласка	–	–	+
53.	Mustelidae	<i>Mustela lutreola</i>	Норка європейська	–	2	b2
54.	Mustelidae	<i>Mustela vison</i>	Норка американська	intr	–	–
55.	Mustelidae	<i>Mustela putorius</i>	Тхір чорний	–	–	+
56.	Mustelidae	<i>Mustela eversmanni</i>	Тхір степовий	–	3	b2
57.	Mustelidae	<i>Vormela peregusna</i>	Перегузня звичайна	–	2	b2
58.	Mustelidae	<i>Martes martes</i>	Куниця звичайна	–	–	+
59.	Mustelidae	<i>Martes foina</i>	Куниця кам'яна	–	–	+
60.	Mustelidae	<i>Gulo gulo</i>	Росомаха звичайна	ext	–	b2
61.	Mustelidae	<i>Meles meles</i>	Борсук звичайний	–	2	+
62.	Mustelidae	<i>Lutra lutra</i>	Видра річкова	–	2	b2
63.	Felidae	<i>Felis silvestris</i>	Кіт лісовий	–	1	b2
64.	Felidae	<i>Lynx lynx</i>	Рись звичайна	–	2	+

Надряд гризунів

Надряд Glires (Rodentia s. l.) у межах фауни України обіймає ряди зайцеподібних (Leporiformes) і мишоподібних (Muriformes), у давніших класифікаціях відомих як підряди Duplicidentata та Simplicidentata, відповідно [Корнеєв, 1965 та ін.]. Це найбільш багата за видовим складом (55 видів) і найбільш чисельна група ссавців загалом та кожного окремо взятого регіону [Пантелеєв, 1991; Кондратенко, 2003]. У складі групи виявлено найбільшу, порівняно з іншими тетраподами, кількість двійників і таксонів суперечного рангу [Загороднюк, 1998б], що суттєво змінило традиційні уявлення про склад фауни [Мигулін, 1938; Татаринів, 1956; Сокур, 1960; Корнеєв, 1965; Крыжановский, Емельянов, 1985]. Особливо великі зміни сталися в уявленнях про склад і ареали в таких групах, як ховрахи (*Spermophilus*), мишівки (*Sicista*), лісові миші (*Sylvaemus*) і миші хатні (*Mus*), нориці звичайні (*Microtus*) і чагарникові (*Terricola*) [Загороднюк, 1998б, Громов, Ербаєва, 1995].

За основу наведеного тут списку (табл. 22) прийнято “Контрольний список теріофауни України”, наведений у зведенні “Ссавці України під охороною Бернської конвенції” [Загороднюк, 1999б] з уточненнями за виданням “Польовий визначник дрібних ссавців України” [Загороднюк, 2002]. Нумерація видів продовжена від попередньої групи рядів.

Таблиця 22. Родини та види з надряду гризунів у фауни України

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
Leporiformes			Ряд Зайцеподібні			
65.	Leporidae	<i>Lepus europaeus</i>	Засць сірий (русак)	–	–	+
66.	Leporidae	<i>Lepus timidus</i>	Засць білий (біляк)	–	1	+
67.	Leporidae	<i>Oryctolagus cuniculus</i>	Кріль дикий	intr	–	–
Muriformes			Ряд Мишоподібні			
(Non-Muroidea)			(немишовидні)			
68.	Myocastoridae	<i>Myocastor coypus</i>	Нутрія болотяна	intr	–	–
69.	Castoridae	<i>Castor fiber</i>	Бобер європейський	–	–	+
70.	Pteromyidae	<i>Pteromys volans</i>	Летяга звичайна	ext	–	–
71.	Sciuridae	<i>Sciurus vulgaris</i>	Вивірка звичайна	–	–	+
72.	Sciuridae	<i>Marmota marmota</i>	Сурик гірський	ext	–	+
73.	Sciuridae	<i>Marmota bobac</i>	Сурик степовий (байбак)	–	–	–
74.	Sciuridae	<i>Spermophilus citellus</i>	Ховрах європейський	–	1	b2
75.	Sciuridae	<i>Spermophilus suslicus</i>	Ховрах крапчастий	–	–	b2
76.	Sciuridae	<i>Spermophilus odessanus</i>	Ховрах подільський	–	–	b2
77.	Sciuridae	<i>Spermophilus pygmaeus</i>	Ховрах сірий	–	–	–
78.	Myoxidae	<i>Dryomys nitedula</i>	Соня лісова	–	–	+
79.	Myoxidae	<i>Eliomys quercinus</i>	Соня садова	–	4	+
80.	Myoxidae	<i>Muscardinus avellanarius</i>	Вовчок ліскулька	–	–	+
81.	Myoxidae	<i>Myoxus glis</i>	Вовчок сірий	–	–	+
82.	Sminthidae	<i>Sicista betulina</i>	Мишівка лісова	–	–	b2
83.	Sminthidae	<i>Sicista strandi</i>	Мишівка донська	–	–	b2
84.	Sminthidae	<i>Sicista subtilis</i>	Мишівка степова	–	3	b2
85.	Sminthidae	<i>Sicista severtsovi</i>	Мишівка темна	–	–	b2
86.	Dipodidae	<i>Allactaga major</i>	Тушкан великий	–	2	–
87.	Dipodidae	<i>Stylodipus telum</i>	Кандибка звичайний	–	2	–
(Muroidea)			(мишовидні)			
88.	Spalacidae	<i>Nannospalax leucodon</i>	Сліпак білозубий	–	2	–
89.	Spalacidae	<i>Spalax graecus</i>	Сліпак буковинський	–	3	b2
90.	Spalacidae	<i>Spalax zemni</i>	Сліпак подільський	–	3	–
91.	Spalacidae	<i>Spalax arenarius</i>	Сліпак піщаний	–	2	–
92.	Spalacidae	<i>Spalax microphthalmus</i>	Сліпак звичайний	–	–	–
93.	Muridae	<i>Micromys minutus</i>	Мишка лучна	–	–	–
94.	Muridae	<i>Apodemus agrarius</i>	Миша польова	–	–	–
95.	Muridae	<i>Rattus rattus</i>	Пацюк чорний	–	–	–
96.	Muridae	<i>Rattus norvegicus</i>	Пацюк мандрівний	inv	–	–
97.	Muridae	<i>Mus musculus</i>	Миша звичайна	–	–	–

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
98.	Muridae	<i>Mus spicilegus</i>	Миша курганцева	-	-	-
99.	Muridae	<i>Sylvaemus tauricus</i>	Мишак жовтогрудий	-	-	-
100.	Muridae	<i>Sylvaemus arianus</i>	Мишак степовий	-	-	-
101.	Muridae	<i>Sylvaemus sylvaticus</i>	Мишак лісовий	-	-	-
102.	Muridae	<i>Sylvaemus uralensis</i>	Мишак уральський	-	-	-
103.	Cricetidae	<i>Cricetulus migratorius</i>	Хом'ячок сірий	-	-	-
104.	Cricetidae	<i>Cricetus cricetus</i>	Хом'як звичайний	-	-	b2
105.	Arvicolidae	<i>Ellobius talpinus</i>	Сліпачок звичайний	-	-	-
106.	Arvicolidae	<i>Ondatra zibethicus</i>	Ондатра звичайна	intr	-	-
107.	Arvicolidae	<i>Lagurus lagurus</i>	Строкатка степова	-	-	-
108.	Arvicolidae	<i>Myodes glareolus</i>	Нориця руда	-	-	-
109.	Arvicolidae	<i>Chionomys nivalis</i>	Нориця снігова	-	3	+
110.	Arvicolidae	<i>Arvicola amphibius</i>	Нориця водяна	-	-	-
111.	Arvicolidae	<i>Arvicola scherman</i>	Нориця гірська (повх)	-	3	-
112.	Arvicolidae	<i>Terricola subterraneus</i>	Нориця підземна	-	-	-
113.	Arvicolidae	<i>Terricola tatricus</i>	Нориця татринська	-	-	b2
114.	Arvicolidae	<i>Microtus socialis</i>	Полівка гуртова	-	-	-
115.	Arvicolidae	<i>Microtus levis</i>	Полівка лугова	-	-	-
116.	Arvicolidae	<i>Microtus obscurus</i>	Полівка Еверсмана	-	-	-
117.	Arvicolidae	<i>Microtus arvalis</i>	Полівка звичайна	-	-	-
118.	Arvicolidae	<i>Microtus agrestis</i>	Полівка темна	-	-	-
119.	Arvicolidae	<i>Microtus oeconomus</i>	Полівка сибірська	-	-	+

Унгуляти: копитні, ратичні, дельфіни

Надряд унгулят представлений у фауні України трьома рядами: конеподібні (2 види), оленеподібні (11), дельфіноподібні (4). Загалом це 18 видів 6 родин (табл. 23), проте реальні показники фауни є значно нижчими: по-перше, частина видів фактично зникла з теренів України, інші — акліматизовані або реінтродуковані в лише локальних місцезнаходженнях (напр., кулан, лань, скельниця, муфлон, бізон). Окрім того, у Криму та Асканії-Нова були численні спроби акліматизації багатьох чужорідних видів, які не прижилися [Дулицький, Товпинец, 1997; Треус, Лобанов, 1976].

Особливістю цієї групи є постійний інтерес людини до унгулят як до промислових і мисливських об'єктів та об'єктів одомашнення [Клейненберг, 1956; Кириков, 1960, 1979, 1983; Гептнер и др., 1961; Турянин, 1975]. Потреби в охороні різних груп різняться. Так, конеподібні не мають охоронних категорій, оленеподібні — внесені у повному складі в Додаток 3 до Бернської конвенції, а дельфіноподібні к такому ж повному складі визнані найбільш вразливою групою як у “Червоній книзі України” [1994], так і в Додатку 2 до Бернської конвенції [Конвенція..., 1998; Ссавці..., 1999]. Дані щодо видового складу унгулят фауни України зведено в таблиці 23.

Таблиця 23. Родини та види з надряду унгулят у фауні України

N	Ряд, родина	Наукова назва виду	Українська назва	INF	ЧКУ	БК
Delphiniformes			Ряд Дельфіноподібні			
120.	Delphinidae	<i>Delphinus delphis</i>	Дельфін звичайний	-	4	b2
121.	Delphinidae	<i>Tursiops truncatus</i>	Афаліна чорноморська	-	3	b2
122.	Phocoenidae	<i>Phocaena phocaena</i>	Фоцена звичайна	-	1	b2
123.	Balaenopteridae	<i>Balaenoptera acutorostrata</i>	Смугач малий	fan	-	b2
Equiformes			Ряд Конеподібні			
124.	Equidae	<i>Equus gmelini*</i>	[Кінь] тарпан	ext-int	-	-
125.	Equidae	<i>Equus hemionus</i>	[Кінь] кулан	ext-int	-	-
Cerviformes			Ряд Оленеподібні			
126.	Suidae	<i>Sus scrofa</i>	Свиня дика	-	-	+
127.	Cervidae	<i>Capreolus capreolus</i>	Сарна європейська	-	-	+
128.	Cervidae	<i>Alces alces</i>	Лось європейський	-	-	+
129.	Cervidae	<i>Cervus nippon</i>	Олень плямистий	-	-	+
130.	Cervidae	<i>Cervus dama</i>	[Олень] лань	intr	-	+
131.	Cervidae	<i>Cervus elaphus</i>	Олень благородний	-	-	+
132.	Bovidae	<i>Bos primigenius</i>	Бик первісний	ext	-	-
133.	Bovidae	<i>Bison bonasus</i>	[Бізон] зубр	re-intr	5	+
134.	Bovidae	<i>Saiga tatarica</i>	Сайга звичайна	ext	-	-
135.	Bovidae	<i>Rupicapra rupicapra</i>	Козиця звичайна	ext	-	+
136.	Bovidae	<i>Ovis musimon</i>	[Баран] муфлон	intr	-	+

* систематика коней подається в літературі суперечно. За поширеною типологічною концепцією виду тарпан і кінь Пржевальського — окремі види роду *Equus*, за біологічною концепцією — єдиний вид. Сучасні популяції диких коней в Україні (Асканія-Нова, Чорнобильська зона) походять від джунгарської форми тарпана — коня Пржевальського.

Післямова. На цьому опис рецентної фауни тетрапод України закінчено. В наступному виданні цього зведення автор планує проіндексувати види за статусом присутності (мігранти, зимосплячі тощо), подати аналіз історичних змін фауни та аналіз складу адвентивної частини фауни, а також розділ про оцінки багатства і різноманіття локальних фаун.

ДОВІДКОВА ЧАСТИНА

Покажчик родових назв

<i>Acanthis</i> ..... Aves-P*	<i>Calonectris</i> ..... Aves	<i>Eliomys</i> ..... Mammalia
<i>Accipiter</i> ..... Aves	<i>Canis</i> ..... Mammalia	<i>Ellobius</i> ..... Mammalia
<i>Acrocephalus</i> ..... Aves-P	<i>Capreolus</i> ..... Mammalia	<i>Emberiza</i> ..... Aves-P
<i>Actitis</i> ..... Aves	<i>Caprimulgus</i> ..... Aves	<i>Emys</i> ..... Reptilia
<i>Aegithalos</i> ..... Aves-P	<i>Carduelis</i> ..... Aves-P	<i>Eptesicus</i> ..... Mammalia
<i>Aegolius</i> ..... Aves	<i>Carpodacus</i> ..... Aves-P	<i>Equus</i> ..... Mammalia
<i>Aegyptius</i> ..... Aves	<i>Castor</i> ..... Mammalia	<i>Eremias</i> ..... Reptilia
<i>Alauda</i> ..... Aves-P	<i>Certhia</i> ..... Aves-P	<i>Eremophila</i> ..... Aves-P
<i>Alcedo</i> ..... Aves	<i>Cervus</i> ..... Mammalia	<i>Erinaceus</i> ..... Mammalia
<i>Alces</i> ..... Mammalia	<i>Cettia</i> ..... Aves-P	<i>Erithacus</i> ..... Aves-P
<i>Alectoris</i> ..... Aves	<i>Charadrius</i> ..... Aves	<i>Eudromias</i> ..... Aves
<i>Allactaga</i> ..... Mammalia	<i>Chen</i> ..... Aves	<i>Falco</i> ..... Aves
<i>Anas</i> ..... Aves	<i>Chettusia</i> ..... Aves	<i>Felis</i> ..... Mammalia
<i>Anguis</i> ..... Reptilia	<i>Chionomys</i> ..... Mammalia	<i>Ficedula</i> ..... Aves-P
<i>Anser</i> ..... Aves	<i>Chlidonias</i> ..... Aves	<i>Fringilla</i> ..... Aves-P
<i>Anthropoides</i> ..... Aves	<i>Chloris</i> ..... Aves-P	<i>Fulica</i> ..... Aves
<i>Anthus</i> ..... Aves-P	<i>Ciconia</i> ..... Aves	<i>Galerida</i> ..... Aves-P
<i>Apodemus</i> ..... Mammalia	<i>Cinclus</i> ..... Aves-P	<i>Gallinago</i> ..... Aves
<i>Apus</i> ..... Aves	<i>Circaetus</i> ..... Aves	<i>Gallinula</i> ..... Aves
<i>Aquila</i> ..... Aves	<i>Circus</i> ..... Aves	<i>Garrulus</i> ..... Aves-P
<i>Ardea</i> ..... Aves	<i>Clangula</i> ..... Aves	<i>Gavia</i> ..... Aves
<i>Ardeola</i> ..... Aves	<i>Coccothraustes</i> ..... Aves-P	<i>Gelochelidon</i> ..... Aves
<i>Arenaria</i> ..... Aves	<i>Coluber</i> ..... Reptilia	<i>Glareola</i> ..... Aves
<i>Arvicola</i> ..... Mammalia	<i>Columba</i> ..... Aves	<i>Glaucidium</i> ..... Aves
<i>Asio</i> ..... Aves	<i>Coracias</i> ..... Aves	<i>Grus</i> ..... Aves
<i>Athene</i> ..... Aves	<i>Coronella</i> ..... Reptilia	<i>Gulo</i> ..... Mammalia
<i>Aythya</i> ..... Aves	<i>Corvus</i> ..... Aves-P	<i>Gyps</i> ..... Aves
<i>Balaenoptera</i> ..... Mammalia	<i>Coturnix</i> ..... Aves	<i>Haematopus</i> ..... Aves
<i>Barbastella</i> ..... Mammalia	<i>Crex</i> ..... Aves	<i>Haliaeetus</i> ..... Aves
<i>Bison</i> ..... Mammalia	<i>Cricetulus</i> ..... Mammalia	<i>Hemiechinus</i> ..... Mammalia
<i>Bombina</i> ..... Amphibia	<i>Cricetus</i> ..... Mammalia	<i>Hieraetus</i> ..... Aves
<i>Bombycilla</i> ..... Aves-P	<i>Crocidura</i> ..... Mammalia	<i>Himantopus</i> ..... Aves
<i>Botaurus</i> ..... Aves	<i>Cuculus</i> ..... Aves	<i>Hippolais</i> ..... Aves-P
<i>Branta</i> ..... Aves	<i>Cygnus</i> ..... Aves	<i>Hirundo</i> ..... Aves-P
<i>Bubo</i> ..... Aves	<i>Deltopodion</i> ..... Reptilia	<i>Hydroprogne</i> ..... Aves
<i>Bubulcus</i> ..... Aves	<i>Delichon</i> ..... Aves-P	<i>Hyla</i> ..... Amphibia
<i>Bucephala</i> ..... Aves	<i>Delphinus</i> ..... Mammalia	<i>Hypsugo</i> ..... Mammalia
<i>Bufo</i> ..... Amphibia	<i>Dendrocopos</i> ..... Aves	<i>Ixobrychus</i> ..... Aves
<i>Burhinus</i> ..... Aves	<i>Desmana</i> ..... Mammalia	<i>Jynx</i> ..... Aves
<i>Buteo</i> ..... Aves	<i>Dryocopus</i> ..... Aves	<i>Lacerta</i> ..... Reptilia
<i>Calandrella</i> ..... Aves-P	<i>Dryomys</i> ..... Mammalia	<i>Lagurus</i> ..... Mammalia
<i>Calcarius</i> ..... Aves-P	<i>Egretta</i> ..... Aves	<i>Lanius</i> ..... Aves-P
<i>Calidris</i> ..... Aves	<i>Elaphe</i> ..... Reptilia	<i>Larus</i> ..... Aves

<i>Lepus</i> ..... Mammalia	<i>Otis</i> ..... Aves	<i>Rupicapra</i> ..... Mammalia
<i>Limicola</i> ..... Aves	<i>Otus</i> ..... Aves	<i>Salamandra</i> ..... Amphibia
<i>Limosa</i> ..... Aves	<i>Ovis</i> ..... Mammalia	<i>Saxicola</i> ..... Aves-P
<i>Locustella</i> ..... Aves-P	<i>Oxyura</i> ..... Aves	<i>Sciurus</i> ..... Mammalia
<i>Loxia</i> ..... Aves-P	<i>Pandion</i> ..... Aves	<i>Scolopax</i> ..... Aves
<i>Lullula</i> ..... Aves-P	<i>Panurus</i> ..... Aves-P	<i>Serinus</i> ..... Aves-P
<i>Luscinia</i> ..... Aves-P	<i>Parus</i> ..... Aves-P	<i>Sicista</i> ..... Mammalia
<i>Lusciniola</i> ..... Aves-P	<i>Passer</i> ..... Aves-P	<i>Sitta</i> ..... Aves-P
<i>Lutra</i> ..... Mammalia	<i>Pelecanus</i> ..... Aves	<i>Somateria</i> ..... Aves
<i>Lymnocyptes</i> ..... Aves	<i>Pelobates</i> ..... Amphibia	<i>Sorex</i> ..... Mammalia
<i>Lynx</i> ..... Mammalia	<i>Perdix</i> ..... Aves	<i>Spalax</i> ..... Mammalia
<i>Lyrurus</i> ..... Aves	<i>Perisoreus</i> ..... Aves-P	<i>Spermophilus</i> ..... Mammalia
<i>Marmota</i> ..... Mammalia	<i>Pernius</i> ..... Aves	<i>Spinus</i> ..... Aves-P
<i>Martes</i> ..... Mammalia	<i>Phalacrocorax</i> ..... Aves	<i>Stercorarius</i> ..... Aves
<i>Melanitta</i> ..... Aves	<i>Phalaropus</i> ..... Aves	<i>Sterna</i> ..... Aves
<i>Melanocorypha</i> ..... Aves-P	<i>Phasianus</i> ..... Aves	<i>Streptopelia</i> ..... Aves
<i>Meles</i> ..... Mammalia	<i>Philomachus</i> ..... Aves	<i>Strix</i> ..... Aves
<i>Mergus</i> ..... Aves	<i>Phocaena</i> ..... Mammalia	<i>Sturnus</i> ..... Aves-P
<i>Merops</i> ..... Aves	<i>Phoenicopterus</i> ..... Aves	<i>Stylodipus</i> ..... Mammalia
<i>Micromys</i> ..... Mammalia	<i>Phoenicurus</i> ..... Aves-P	<i>Surnia</i> ..... Aves
<i>Microtus</i> ..... Mammalia	<i>Phylloscopus</i> ..... Aves-P	<i>Sus</i> ..... Mammalia
<i>Milvus</i> ..... Aves	<i>Pica pica</i> ..... Aves-P	<i>Sylvaemus</i> ..... Mammalia
<i>Miniopterus</i> ..... Mammalia	<i>Picoides</i> ..... Aves	<i>Sylvia</i> ..... Aves-P
<i>Monachus</i> ..... Mammalia	<i>Picus</i> ..... Aves	<i>Tadorna</i> ..... Aves
<i>Monticola</i> ..... Aves-P	<i>Pinnicola</i> ..... Aves-P	<i>Talpa</i> ..... Mammalia
<i>Montifringilla</i> ..... Aves-P	<i>Pipistrellus</i> ..... Mammalia	<i>Terricola</i> ..... Mammalia
<i>Motacilla</i> ..... Aves-P	<i>Platalea</i> ..... Aves	<i>Testudo</i> ..... Reptilia
<i>Mus</i> ..... Mammalia	<i>Plectocotus</i> ..... Mammalia	<i>Tetrao</i> ..... Aves
<i>Muscardinus</i> ..... Mammalia	<i>Plectophenax</i> ..... Aves-P	<i>Tetraster</i> ..... Aves
<i>Muscicapa</i> ..... Aves-P	<i>Plegadis</i> ..... Aves	<i>Tetrax</i> ..... Aves
<i>Mustela</i> ..... Mammalia	<i>Pluvialis</i> ..... Aves	<i>Thalasseus</i> ..... Aves
<i>Myocastor</i> ..... Mammalia	<i>Podarcis</i> ..... Reptilia	<i>Tichodroma</i> ..... Aves-P
<i>Myotis</i> ..... Mammalia	<i>Podiceps</i> ..... Aves	<i>Tringa</i> ..... Aves
<i>Myoxus</i> ..... Mammalia	<i>Porzana</i> ..... Aves	<i>Tringites</i> ..... Aves
<i>Nannospalax</i> ..... Mammalia	<i>Procyon</i> ..... Mammalia	<i>Triturus</i> ..... Amphibia
<i>Natrix</i> ..... Reptilia	<i>Prunella</i> ..... Aves-P	<i>Troglodytes</i> ..... Aves-P
<i>Neomys</i> ..... Mammalia	<i>Psittacula</i> ..... Aves	<i>Turdus</i> ..... Aves-P
<i>Neophron</i> ..... Aves	<i>Pteromys</i> ..... Mammalia	<i>Tursiops</i> ..... Mammalia
<i>Netta</i> ..... Aves	<i>Ptyonoprogne</i> ..... Aves-P	<i>Tyto</i> ..... Aves
<i>Nucifraga</i> ..... Aves-P	<i>Puffinus</i> ..... Aves	<i>Upupa</i> ..... Aves
<i>Numenius</i> ..... Aves	<i>Pyrrhula</i> ..... Aves-P	<i>Ursus</i> ..... Mammalia
<i>Nyctalus</i> ..... Mammalia	<i>Rallus</i> ..... Aves	<i>Vanellochettusia</i> ..... Aves
<i>Nyctea</i> ..... Aves	<i>Rana</i> ..... Amphibia	<i>Vanellus</i> ..... Aves
<i>Nyctereutes</i> ..... Mammalia	<i>Rattus</i> ..... Mammalia	<i>Vespertilio</i> ..... Mammalia
<i>Nycticorax</i> ..... Aves	<i>Recurvirostra</i> ..... Aves	<i>Vipera</i> ..... Reptilia
<i>Oenanthe</i> ..... Aves-P	<i>Regulus</i> ..... Aves-P	<i>Vormela</i> ..... Mammalia
<i>Ondatra</i> ..... Mammalia	<i>Remiz</i> ..... Aves-P	<i>Vulpes</i> ..... Mammalia
<i>Ophisaurus</i> ..... Reptilia	<i>Rhinolophus</i> ..... Mammalia	<i>Xenus</i> ..... Aves
<i>Oriolus</i> ..... Aves-P	<i>Riparia</i> ..... Aves-P	
<i>Oryctolagus</i> ..... Mammalia	<i>Rissa</i> ..... Aves	
	<i>Rufibrenta</i> ..... Aves	

* Aves-P = Passeriformes.

Література

- Абеленцев В. І. Фауна України. Куниці. – Київ: Наукова думка, 1968. – 280 с. – (Фауна України. Том 1: Ссавці. Вип. 2).
- Абеленцев В. І., Підоплічко І. Г. Ряд Комахоїдні – Insectivora // Фауна України. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – Том 1 (Ссавці), вип. 1. – С. 70–228.
- Абеленцев В. І., Попов Б. М. Ряд рукокрилі, або кажани – Chiroptera / Фауна України. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – Том 1 (Ссавці), вип. 1. – С. 229–446.
- Аверин Ю. В., Ганя І. М. Птиці Молдавії. – Кишинев: АН МССР, 1970. – 240 с.
- Аверин Ю. В., Ганя І. М., Зубков А. І., Успенский Г. А. Птицы. Животный мир Молдавии. – Кишинев: Штиинца, 1981. – 335 с.
- Аверин Ю. В., Лозан М. Н., Мунтяну А. И., Успенский Г. А. Млекопитающие. Животный мир Молдавии. – Кишинев: Штиинца, 1979. – 188 с.
- Афанасьев В. Т. Птицы Сумщины. – Київ: Укр. тов-во охорони птахів, 1998. – 93 с.
- Банников А. Г., Даревский И. С., Ищенко В. Г. и др. Определитель земноводных и пресмыкающихся фауны СССР. – Москва: Просвещение, 1977. – С. 1–415.
- Барабаш-Никифоров І. І. Нариси фауни степової Наддніпрянщини (колишньої Катеринославщини). – Київ: Держвидав України, 1928. – 138 с.
- Біорізноманітність Дунайського біосферного заповідника, збереження та управління. – Київ: Наукова думка, 1999. – 704 с.
- Булахов В. Л., Губкин А. А., Мясоєдова О. М. и др. Методические указания фауна позвоночных Днепропетровщины. – Днепропетровск: ДГУ, 1984. – 67 с.
- Булахов В. Л., Мясоєдова О. М., Губкин А. Л., Барсов В. А. Зоогеографические особенности фауны Украины. – Днепропетровск: ДГУ, 1990. – 72 с.
- Види тварин України, які занесені до Європейського червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі (1991). – http://mail.menr.gov.ua/publ/redbook/_tvar/evrotvar.htm.
- Воинственский М. А. Пищулы, поползны, синицы УССР. – Киев: Изд-во при Киевск. ун-та, 1949. – 122 с.
- Воинственский М. А. Птицы степной полосы Европейской части СССР. – Киев: Изд-во Акад. наук УССР, 1960. – 292 с.
- Воинственський М. А. Птахи. – Київ: Радянська школа, 1984. – 304 с.
- Воинственський М. А., Кістяківський О. Б. Визначник птахів УРСР. – 2-е вид. – Київ: Радянська школа, 1962. – 371 с.
- Гептнер В. Г., Насимович А. А., Банников А. Г. Парнокопытные и непарнокопытные. – Москва: Высшая школа, 1961. – 776 с. – (Млекопитающие Сов. Союза; Т. 1).
- Гончаренко Г. С. Земноводні Побужжя. Монографія. – Київ: Наук. світ, 2002. – 219 с.
- Громов И. М., Ербаева М. А. Млекопитающие фауны России и сопредельных территорий. Зайцеобразные и грызуны. – СПб., 1995. – 522 с.
- Гузій А. І. Фауна і населення хребетних західного регіону України. Розточчя. – Київ, 1997. – Том 1. – 161 с.
- Гулай В. І., Матвеев М. Д., Новак В. О. Птахи Хмельницької області (фауністична характеристика). – Кам'янець-Подільський: Кам.-Под. пед. ін-т, 1996. – 32 с.
- Деницик В. А., Сулик В. Г. Список хребетних Луганської області / Довідник-посібник. – Луганськ, 2000. – 50 с.
- Дулицкий А. И. Биоразнообразие Крыма. Млекопитающие: история, состояние, охрана, перспективы. – Симферополь: СОНАТ, 2001. – 208 с.
- Дулицкий А. И., Товтинец Н. Н. Аннотированный список млекопитающих Крыма // Памяти профессора Александра Александровича Браунера (1857–1941). – Одесса: Музейный фонд им. А. А. Браунера; Астропринт, 1997. – С. 92–100.
- Емельянов И. Г. Разнообразие фаунистических комплексов как показатель состояния биоты // Фауна Східних Карпат: сучасний стан і охорона. – Ужгород, 1993. – С. 8–20.
- Емельянов И. Г. Разнообразие и его роль в функциональной устойчивости и эволюции экосистем. – Киев, 1999. – 168 с.
- Смельянов І. Г. Оцінка біорізноманіття екосистем у контексті оптимізації мережі природно-заповідних територій // Заповідна справа в Україні на межі тисячоліть. – Київ, 1999. – С. 119–127.
- Емельянов И. Г., Загороднюк И. В., Хоменко В. Н. Таксономическая структура и сложность биотических сообществ // Экология та ноосферология. – 1999. – Том 8, № 4. – С. 6–17.
- Загороднюк І. В. Вищі таксони ссавців у сучасній фауні України: склад, номенклатура та видове багатство // Доповіді НАН України. – 1998а. – № 4. – С. 180–186.
- Загороднюк І. В. Політичні види: концепція та представленість у теріофауні Східної Європи // Доповіді НАН України. – 1998б. – № 7. – С. 171–178.
- Загороднюк І. В. Ключі до визначення вищих таксонів ссавців України і суміжних країн та принципи їх побудови // Вестник зоології. – 1998в. – Том 32, № 1-2. – С. 126–150.
- Загороднюк І. Види і надвидові групи нижчих тетрапод України // Земноводні та плазуни України під охороною Бернської конвенції / За ред. І. В. Загороднюка. – Київ, 1999а. – С. 73–92.
- Загороднюк І. Контрольний список теріофауни України // Ссавці України під охороною Бернської конвенції / За ред. І. В. Загороднюка. – Київ, 1999б. – С. 202–210. – (Праці Теріологічної Школи, випуск 2).
- Загороднюк І. Роди звірів східноєвропейської фауни та їх українські назви. Частина 1. Загальні положення. Комахоїдні, кажани та хижі // Вісник Національного науково-природничого музею НАН України. – Київ, 2001а. – Вип. 1. – С. 113–131.
- Загороднюк І. Склад та історичні зміни фауни хижих ссавців України // Novitates Theologicae. – 2001б. – Pars 4. – С. 14–17.
- Загороднюк І. В. Польовий визначник дрібних ссавців України. – Київ, 2002. – 60 с. – (Праці Теріологічної Школи, випуск 5).
- Загороднюк І. В. Види нижчих тетрапод України: у природі та на папері // Вісник Львівського університету. Серія біологічна. – 2003. – Випуск 33. – С. 80–90.
- Загороднюк І. В. Гірські регіони як зони найвищого видового багатства наземних хребетних України // Ученые записки Таврического национального университета. Серия «Биология, Химия». – 2004. – Том 17 (56), № 2. – С. 33–38.
- Загороднюк І., Годлевська Л., Тищенко В., Петрушенко Я. Кажани України та суміжних країн: керівництво для польових досліджень. – Київ, 2002. – 110 с. – (Серія: Праці Теріологічної школи, випуск 3).
- Загороднюк И. В., Емельянов И. Г., Хоменко В. Н. Оценка таксономического разнообразия фаунистических комплексов // Доповіді НАН України. – 1995, № 7. – С. 145–148.
- Загороднюк І. В., Зерова М. Д., Чулак В. О. та ін. Тваринний світ // Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. – Київ: Інтереконцентр, 1997. – С. 239–334. (+ “Додаток 7. Контрольний список фауни КБЗ”: с. 650–711).
- Загороднюк И. В., Покинчыреда В. В. Унификация научных названий высших таксонов хордовых животных (Chordozoa, Animalia) // Доповіді НАН України. – 1997. – № 11. – С. 160–166.
- Загороднюк І., Покинчыреда В., Киселюк О., Довганич Я. Теріофауна Карпатського біосферного заповідника. – Київ: Інститут зоології НАН України, 1997. – 60 с. – (Вестник зоології. Додаток N 5).
- Загороднюк І., Постава Т., Волошин Б. В. Польовий визначник кажанив підземних порожнин Східної Європи. – Краків-Київ: Платан, 1999. – 43 с.
- Загороднюк І., Фесенко Г. Двійникові таксономічні комплекси серед птахів фауни Східної Європи // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія. – 2004. – Випуск 15. – С. 5–19.

- Земноводні та плазуни України під охороною Бернської конвенції* / Під ред. І. В. Загороднюка. – Київ, 1999. – 108 с. – (серія “Каталог флори і фауни Бернської конвенції”, випуск III).
- Зубаровський В. М.* Хижі птахи. – Київ: Наукова думка, 1977. – 332 с. – (Фауна України. Том 5 – Птахи, випуск 2).
- Карпова Г. А., Мальцев В. И., Лопарев С. А. и др.* Природа Придніпровського Полесья / Под ред. Г. А. Карповой. – Киев: ИНЭКО, 2002. – 204 с.
- Карташев Н. Н.* История становления системы класса птиц. Современные системы // Систематика птиц. – Москва: Высшая школа, 1974. – С. 41–77.
- Кістяківський О. Б.* Птахи Закарпатської області // Труды Института зоологии АН УРСР. – Київ, 1950. – Том 4. – С. 3–77 с.
- Кістяківський О. Б.* Курині. Голуби. Рябки. Пастушки. Журавлі. Дрохви. Кулики. Мартини. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1957. – 432 с. – (Фауна України. Том 5: Птахи, вип. 4).
- Кириков С. В.* Изменение животного мира в природных зонах СССР (XIII–XIX вв.). Лесная зона и лесотундра. – Москва: Изд-во Акад. Наук СССР, 1960. – 158 с.
- Кириков С. В.* Человек и природа восточноевропейской лесостепи в X – начале XIX в. – Москва: Наука, 1979. – 184 с.
- Кириков С. В.* Человек и природа степной зоны. Конец X – середина XIX в. (Европейская часть СССР). – Москва: Наука, 1983. – 126 с.
- Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі* (Берн, 1979 рік). – Київ, 1998. – 76 с. – (вкл. “Додаток II: Види тварин, що підлягають особливій охороні”).
- Кондратенко О. В.* Мікротеріофауна Донецько-Донських та Донецько-Приазовських степів: – Київ: Інститут зоології НАНУ, 2003. – 153 с. – (Дис. ... канд. біол. наук).
- Корнєв О. П.* Визначник звірів УРСР (Видання друге). – Київ: Радянська школа, 1965. – 236 с.
- Корнєв О. П., Бабенко Л. О., Дятлова Т. І. та ін.* Практикум із зоології хордових. – Київ: Вид-во Київського ун-ту, 1967. – 224 с.
- Корчинский А. В.* Грызуны Украинских Карпат (итоги исследования) // Вопр. охр. и рац. использ. раст. и животн. мира Укр. Карпат. – Ужгород: МОИП (Ужгород. отд.), 1988. – С. 156–173.
- Костин Ю. В.* Птицы Крыма. – Москва: Наука, 1983. – 240 с.
- Костин Ю. В., Дулицкий А. И., Мальцев И. В.* Редкие животные Крыма: Справочник. – Симферополь: Таврия, 1981. – 161 с.
- Клейненберг С. Е.* Млекопитающие Черного и Азовского морей. Опыт биолого-промышленного исследования. – Москва: Изд-во АН СССР, 1956. – 288 с.
- Кративный А. П., Радкевич В. А., Тихонова Н. И.* Краткий зоологический словарь (2-е изд., перераб. и дополн.). – Минск: Вышэйшая школа, 1990. – 240 с.
- Кривицкий И. А.* *Cettia cetti* (Птицы СССР. Славковые). – Харьков: Изд-во Харьковск. ун-та, 2000. – 170 с.
- Крыжановский В. И., Емельянов И. Г.* Класс млекопитающие // Топачевский В. А. (ред.). Природа Украинской ССР. Животный мир. – Киев: Наук. думка, 1985. – С. 197–234.
- Кузьмин С. Л.* Земноводные бывшего СССР. – Москва: Тов-во научных изданий КМК, 1999. – 298 с.
- Куриленко В. Е., Вервес Ю. Г.* Земноводные и пресмыкающиеся фауны Украины. Справочник-определитель. – Киев: Генеза, 1999. – 208 с.
- Кэрролл Р.* Классификация позвоночных (Приложение) // Палеонтология и эволюция позвоночных: Пер. с англ. – Москва: Мир, 1993. – Том 3. – С. 169–233.
- Лозан М. Н., Белик Л. И., Самарский С. Л.* Сони (Gliridae) юго-запада СССР. – Кишинев, 1990. – 144 с.
- Луговой О., Ковальчук А.* Раритетна фауна Закарпаття. Хребетні тварини. – Ужгород, 2000. – 121 с.
- Лысенко В. И.* Гусеобразные. – Київ: Наукова думка, 1991. – 208 с. – (Фауна України. Том 5: Птахи, вип. 3).
- Марисова І. В., Талпош В. С.* Птахи України: Польовий визначник. – Київ: Вища школа, 1984. – 184 с.
- Маркевич О. П., Татарко К. І.* Російсько-українсько-латинський зоологічний словник: термінологія і номенклатура. – Київ: Наукова думка, 1983. – 412 с.
- Міжнародний кодекс зоологічної номенклатури.* – Видання четверте. – Пер. з англ. і фр. – Київ: Бібліотека офіційних видань, 2003. – XLIII + 175 с.
- Мишулін О. О.* Звірі УРСР (матеріали до фауни). – Київ: Вид-во АН УРСР, 1938. – 426 с.
- Наумов Н. П., Карташев Н. Н.* Зоология позвоночных: В 2-х томах. – Москва: Высшая школа, 1979. – Ч. 1. – 333 с.; Ч. 2. – 272 с.
- Никифоров М. Е., Козулин А. В., Гричик В. В., Тишечкин А. К.* Птицы Беларуси на рубеже XXI века. – Минск, 1997. – 188 с.
- Новиков Г. А.* Хищные млекопитающие фауны СССР. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1956. – 295 с. – (Определители, издаваемые ЗИН АН СССР; вып. 62).
- Павлинов И. Я., Россолимо О. Л.* Систематика Млекопитающих СССР. – Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1987. – 285 с. – (Сб. Тр. Зоол. музея МГУ; Том 25).
- Павлинов И. Я., Яхонтов Е. Л., Агаджанян А. К.* Млекопитающие Евразии: систематико-географический справочник (в трех частях). – Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1995. – Ч. 1. Rodentia. – 240 с. – (Сб. Тр. Зоол. музея МГУ. Т. 32).
- Паптелеев П. А.* Надродовая система грызунов фауны Палеарктики // Систематика животных, практич. зоология и ландшафт. зоогеография. – Москва: Наука, 1991. – С. 30–46.
- Пащенко Ю. Й.* Визначник земноводних та плазунів УРСР. – Київ: Рад. школа, 1955. – 148 с.
- Пекло А. М.* Мухоловки фауны СССР. – Киев: Наукова думка, 1987. – 180 с.
- Писарева М. Е.* Позвоночные животные Велико-Анадольского леса // Научн. записки Днепроп. ун-та. – 1955. – Том 48. – С. 205–213.
- Природа Украинской ССР. Животный мир* / Под ред. В. А. Топачевского. – Киев: Наукова думка, 1985. – 240 с.
- Птахи України під охороною Бернської конвенції* / За ред. Г. Г. Гаврися. – Київ, 2003. – 395 с. – (Серія “Каталог флори і фауни Бернської конвенції”).
- Смогоржевський Л. О.* Рибодні птахи України. Поширення, живлення та господарське значення. – Київ: Вид-во Київського ун-ту, 1959. – 121 с.
- Смогоржевський Л. О.* Гагари. Норці. Трубноноси. Веслоногі. Голінасті. Фламінго. – Київ: Наукова думка, 1979. – 188 с. – (Фауна України. Том 5: Птахи, вип. 1).
- Сиохин В. Д., Черничко И. И., Ардамацкая Т. Б. и др.* Колониальные гидрофильные птицы юга Украины: Ржанкообразные. – Киев: Наукова думка, 1988. – 176 с.
- Сиренко В. А., Мартынов В. В.* Фауна наземных позвоночных природного Украинского степного заповедника // Труды филиала Украинского степного природного заповедника Каменные Могилы. – Киев: Фитосоцицентр, 1998. – С. 63–82. – (Юбилейный сборник, выпуск 1).
- Сокур І. Т.* Ссавці фауни України та їх господарське значення. – Київ: Держзупедвид., 1960. – 211 с.
- Сокур І. Т.* Історичні зміни та використання фауни ссавців України. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1961. – 84 с.
- Ссавці України під охороною Бернської конвенції* / Під ред. І. В. Загороднюка. – Київ, 1999. – 222 с. – (Праці Теріологічної школи, вип. 2).
- Степанян Л. С.* Надвиды и виды-двойники в авифауне СССР. – Москва: Наука, 1983. – 294 с.
- Степанян Л. С.* Конспект орнитологической фауны России и сопредельных территорий (в границах СССР как исторической области). – Москва: ИКЦ Академкнига, 2003. – 808 с.
- Страутман Ф. И.* Птицы Советских Карпат. – Киев: Изд-во АН УССР, 1954. – 331 с.
- Страутман Ф. И.* Птицы западных областей УССР. – Львов: Изд-во Львовского ун-та, 1963. – Том 1. – 182 с. – Том 2. – 199 с.
- Талпош В. С., Пилявський Б. Р.* Фауна хребетних Тернопільської області (довідник). – Тернопіль, 1998. – 80 с.
- Татаринов К. А.* Звірі західних областей України. Екологія, значення, охорона. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – 188 с.
- Татаринов К. А.* Фауна хребетних заходу України. – Львів: Вища школа, 1973. – 257 с.

- Терентьев П. В. Герпетология. Учение о земноводных и пресмыкающихся. – Москва: Высшая школа, 1961. – 336 с.
- Терентьев П. В., Чернов С. А. Стиглий визначник земноводних і плазунів СРСР. – Київ, Харків: Радянська школа, 1937. – 96 с.
- Треус В. Д., Лобанов Н. В. Разведение редких и исчезающих копытных фауны СССР в Аскании-Нова // Редкие млекопитающие фауны СССР. – Москва: Наука, 1976. – С. 103–112.
- Турунин И. И. Хутрово-промислові звірі та мисливські птахи Карпат. – Ужгород, 1975. – 176 с.
- Федюшин А. В., Долбик М. С. Птицы Белоруссии. – Минск: Наука и техника, 1967. – 520 с.
- Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Птахи фауни України: Польовий визначник. – Київ, 2002а. – 416 с.
- Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Анотований список українських наукових назв птахів фауни України. – Друге видання. – Київ, Львів, 2002б. – 44 с.
- Царик Й. В., Яворський І. П., Шидловський І. В. та ін. Хребетні тварини західних областей України. – Львів: Видавничий центр ЛНУ, 2003. – 52 с.
- Червона книга України. Тваринний світ / Відп. ред. М. М. Щербак. – Київ: Українська енциклопедія. – 1994. – 464 с.
- Шнаревич И. Д. Млекопитающие Советской Буковины // Животный мир Советской Буковины. – Черновцы: Изд-во Черновицкого ун-та, 1959. – С. 5–65.
- Щербак Н. Н. Земноводные и пресмыкающиеся Крыма. – Киев: Наукова думка, 1966. – 240 с.
- Щербак Н. Н. Класс земноводные (Amphibia). Класс пресмыкающиеся (Reptilia) // Природа Украинской ССР. Животный мир. – Киев: Наукова думка, 1985. – С. 148–160.
- Щербак Н. Н., Щербань М. И. Земноводные и пресмыкающиеся Украинских Карпат. – Киев: Наукова думка, 1980. – 266 с.
- Gruber U. Plazy i gady: gatunki srodkowoeuropejskie. – Warszawa: Multico O. W., 1997. – 96 s.
- Hilton-Taylor C. (compiler). 2000 IUCN Red list of threatened species. – IUCN (the World Conservation Union), 2000. – 61 p.
- Løvtrup S. On the classification of the taxon Tetrapoda // Systematic Zoology. – 1985. – Vol. 34, N 4. – P. 463–470.
- Pucek Z. (Red.). Klucz do oznaczenia ssakow Polski. – Warszawa: Panst. Wydaw. Nauk., 1984. – 388 p.
- Tomiałojć L. Ptaki Polski (rozmięszczenie i liczebność). – Warszawa, 1990. – 463 s.
- Wilson D. E., Reeder D.-A. (eds.). Mammal species of the World: a taxonomic and geographic reference. – 2nd edition. – Washington, London: Smithsonian Inst. Press, 1993. – 1206 p.
- Witkowski Z. J., Krol W., Solarz W. Carpathian list of endangered species. – Krasow: Europress, 2003. – 64 p.

І. Загороднюк: Наземні хребетні України та їх охоронні категорії (Ужгород, 2004)

Довідка про автора

Ігор Загороднюк — випускник Кафедри зоології Київського національного університету (1983), кандидат біологічних наук (1991), старший науковий співробітник (1997). Протягом 1983–2003 років працював у Відділі популяційної екології та біогеографії Інституту зоології НАН України, змінивши посади зі стажера-дослідника (1983–1985) до старшого наукового співробітника (1993–2003). З вересня 2003 року — асистент, а з квітня 2004 року — доцент Кафедри ентомології Ужгородського національного університету.

Голова щорічної Теріологічної школи-семінару, експерт Міжнародного союзу охорони природи. Автор близько 250 наукових публікацій, у тому числі автор, редактор та упорядник 12 монографічних видань і збірок наукових праць. Педагогічний стаж — 11 років, включаючи викладання 12 дисциплін і проведення польових практик в Міжнародному Соломоновому університеті, Києво-Могилянській академії та Ужгородському національному університеті. Домашня сторінка розміщена на сайті Теріологічної школи "terioshkola.org.ua" та сайті Кафедри ентомології УжНУ "lucanus.newmail.ru".

Подяка

Дякую своїм колегам О. Цвєлихові, Г. Фесенкові (Інститут зоології НАН України), І. Шидловському, І. Дикому (Львівський національний університет), Б. Годованцю (Карпатський біосферний заповідник), О. Луговому (Слов'янський університет), О. Кондратенкові (Луганський національний університет) та А. Волоху (Таврійська агротехнічна академія) за дискусії та корисні зауваження, висловлені на різних етапах підготовки зведення.

Автор щиро дякує проф. І. Ємельянову (Інститут зоології НАН України) та проф. Л. Рековцю (Національний природознавчий музей НАН України) за постійну підтримку розвитку фауністичних досліджень.

Моя подяка редактору видання В. Рошкові (Ужгородський національний університет), рецензентам О. Луговому та О. Корчинському за слушні зауваження і сприяння у підготовці рукопису та О. Станкевич (екологічне об'єднання "ЕКОСФЕРА") за фінансову підтримку видання.

Ігор В. Загороднюк

ЕКОСФЕРА — регіональне молодіжне екологічне об'єднання, створене у січні 1999 року.

Головною метою організації є активізація природоохоронного руху через проведення екологічних досліджень, еколого-просвітницьку роботу та представлення інтересів й захист екологічних прав громадян Карпатського регіону.

Окремі проекти охоплюють Карпатський Єврорегіон (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька області України, Словаччина, Угорщина, Польща, Румунія) та всю Україну.

Напрямки діяльності ЕКОСФЕРИ

- 1. Еколого-просвітницька діяльність:** екологічна освіта та виховання учнівської молоді, проведення екологічних таборів, розвиток “зеленої” журналістики, видання літератури природоохоронного спрямування.
- 2. Екологічні дослідження:** громадський екологічний моніторинг та експертиза, проекти зі збереження біорізноманіття, вивчення і збереження водних та лісових екосистем.
- 3. Сприяння сталому розвитку місцевих громад:** покращення комунальних послуг, енергозбереження, розвиток сільського зеленого та екологічного туризму, пропаганда органічного сільського господарства.
- 4. Природоохоронна адвокація** — представлення інтересів та захист екологічних прав громадян.

Діяльність ЕКОСФЕРИ

За п'ять років діяльності ЕКОСФЕРА здійснила і продовжує працювати над реалізацією 20 проектів у чотирьох зазначених напрямках.

Сьогодні ЕКОСФЕРА є партнером:

Інституту Сталих Спільнот (США) у проекті “Мережа громадянської дії в Україні”, організації FISE (Польща) у проекті “Академія місцевого розвитку”, організації Intercooperation (Швейцарія) у проекті “Швейцарсько-український проект розвитку лісового господарства у Закарпатті, Україна — FORZA”, Волинського Ресурсного Центру (Україна) у проекті “Розвиток місцевих ресурсів”

та учасником:

Європейської асоціації "Дунайський Енвайроментальний Форум",
Робочої групи "Карпатський Регіон",
Робочої групи "Екологічна Освіта",
Української Річкової Мережі.

Адреса ЕКОСФЕРИ

88000 Україна, Ужгород,
вул. Собранецька 3.
Телефон: + 38 (03122) 34788
E-mail: ekosphaera@hotmail.com.
www.ekosphaera.org.ua

Наземні хребетні України та їх охоронні категорії

*(довідник для семінарів з зоології,
екології, та охорони природи)*

І. В. Загороднюк

Здано до друку 15.08.2004. Наклад 350 прим. Формат 60x84/16.
Умовних друк. аркушів 3,2. Обл.-видавн. аркушів 3,8.
Папір офсетний. Гарнітура “Times”. Друк офсетний.
Зам. № 887.

Підприємство “ЛІРА”
88000, м. Ужгород, вул. Л. Толстого, 12, к. 115.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців,
виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ЗТ № 8 від 4 грудня 2000 р.
